

บทที่ 1

ครอบครัว

ความนำ

ครอบครัวนับเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง อันเป็นสถาบันขั้นมูลฐาน และเป็นสถาบันอันเก่าแก่อันค้ำแรกของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าสถาบันครอบครัวนั้นเกิดมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เกิดก่อนสถาบันศาสนาและสถาบันการปกครอง ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม ทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่น ๆ ในสังคม ทุก ๆ สังคมย่อมให้การสนับสนุนสถาบันครอบครัวในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โครงสร้างของครอบครัวในสังคมแต่ละแห่งอาจแตกต่างกัน แต่ครอบครัวในสังคมสมัยใหม่มักมีลักษณะใกล้เคียงกันพอที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้ ตามปกติสังคมมักจะวางกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวไว้อย่างรัดกุม ศาสนาที่สำคัญของโลกยอมรับความสำคัญของครอบครัว คำสอนของศาสนาต่าง ๆ มักจะส่งเสริมให้มีความเชื่อมั่นในสถาบันครอบครัว กฎหมายของนานาประเทศก็สนับสนุนระบบครอบครัว โดยวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมของคนในส่วนของกิจการของครอบครัวอย่างเคร่งครัด

หลักสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ก็คือ มนุษย์ทุกรูปทุกนามต้องมีครอบครัวและเครือญาติ อย่างน้อยที่สุดเขาจะต้องมีพ่อและแม่ ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดแก่เขา พ่อและแม่ของเขาก็จะต้องมีพ่อและแม่ของแต่ละฝ่ายอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นเขาจึงต้องมีปู่ ย่า ตา และยาย ไปโดยอัตโนมัติ ในทำนองเดียวกันเขาก็จะต้องมีญาติสายตรงลำดับสูงขึ้นไปอีกคือพ่อแม่ของปู่ ย่า ตา และยาย ของเขาเช่นนี้เรื่อย ๆ ไป จนกระทั่งเขานับและลำดับไม่ถูก เพราะสุกความสามารถของมนุษย์ที่จะจดจำไว้ได้

คงไม่มีใครที่จะสามารถปฏิเสธได้ว่าตนเองไม่มีญาติ บางคนเวลายากจนพึ่งพาอาศัยใครไม่ได้ก็อาจจะรำพึงรำพันบนนัยออกนัยใจว่าไร้ญาติขาดมิตร ซึ่งหมายความว่าญาติของเขาเห็นห่างจากเขาไป ไม่ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือ เขาจึงมีความรู้สึกว่าเขาเอง

ต้องอยู่แต่คำหึงคนเดียวในโลก รู้สึกว่าเหวโศกเดียว ดังนั้นความมีญาติและมิตรที่ดีจะเป็น เครื่องช่วยสร้างความอบอุ่นทางใจให้แก่มนุษย์เราได้มากที่สุด ความผูกพันในทางเป็น ญาติจะมีผลปฏิบัติต่อคนที่เป็ญาติกันอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดทางสังคมหรือวัฒนธรรม ของแต่ละสังคม ความผูกพันของญาติสนิทในระดัหนึ่งได้ก่อให้เกิดมีสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง ขึ้น ซึ่งเรานิยมเรียกกันว่า "ครอบครัว" สถาบันครอบครัวเป็น "กลุ่มปฐมภูมิ" (primary group) ซึ่งเกิดขึ้นมาเองโดยธรรมชาติตามความจำเป็นของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งจัดว่า เป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่ง ท้ายเหตุนี้ครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญแก่การ ดำรงชีพของมนุษย์อย่างยิ่ง เรายังไม่พบว่ามีสังคมมนุษย์ใดในโลกที่สามารถดำรงอยู่ได้โดย ปราศจากสถาบันทางสังคมที่เราเรียกกันว่าครอบครัว

ความสำคัญของการเรียนรู้เรื่องครอบครัว

ครอบครัวมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามนิยาม สุกแต่จะเป็นในลักษณะ ของชีววิทยา กฎหมาย เศรษฐกิจ หรือสังคม ครอบครัวแตกต่างกันโดยประเภท ซึ่ง อาจจะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวเสริม ลักษณะเฉพาะของครอบครัวไทยทั้งในเมือง และชนบท ทำให้แตกต่างไปจากครอบครัวของชนชาติอื่น ๆ ในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีเหตุการณ์บางอย่างของโลกได้ผันแปรเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ อาทิเช่น ทางด้าน การเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม การเปลี่ยนแปลงบางอย่างทำให้กระทบกระเทือน ครอบครัวทั่ว ๆ ไป ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้บุคคลได้ศึกษาเรียนรู้วิชาการ ทางด้านครอบครัวไว้บ้าง อย่างน้อยก็จะช่วยให้รับทราบและหน้าที่ของครอบครัวต่อสมาชิก ในครอบครัว และเชื่อมโยงต่อไปถึงสังคม ให้รู้วามรพยาภาคในครอบครัวนั้นมีอิทธิพลต่อ การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนช่วยเหลือหลอมบุคลิกภาพ ของคนขึ้นมาอย่างไร และที่สำคัญยิ่งก็คือประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตครอบครัวนั้น ช่วย จรรโลงสังคมเสรีประชาธิปไตยขึ้นได้อย่างไร ดังนั้นถ้ามนุษย์เราปราศจากความรู้ในเรื่อง ่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ครอบครัวก็ไม่อาจทำหน้าที่ในฐานะสถาบันที่จะช่วยวางมาตรฐานที่ดี ให้แก่สถาบันอื่น ๆ ในสังคมได้

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า หน้าที่พื้นฐานทางชีววิทยาของมนุษย์ก็คือการให้กำเนิดบุตร และการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อสร้างสรรสมาชิกใหม่และสืบสกุลต่อไป ในสัตว์ชั้นสูงอย่าง มนุษย์ จะมีความสัมพันธ์ทางชีววิทยาไม่จำกัด และมีความซับซ้อนมากกว่าสัตว์ชั้นต่ำ โดยการให้กำเนิดบุตรและการมีความสัมพันธ์ทางเพศโดยไม่มีฤดูกาล เนื่องจากระบบครอบครัว ของมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ จึงทำให้มนุษย์ต้องมีการจัดระบบครอบครัวให้มีระเบียบแบบแผน ที่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะ

1. มนุษย์เป็นสัตว์ชั้นสูงที่มีวิวัฒนาการไปตามขั้นค่อน เช่น
 - 1.1 มีระยะเวลาการเป็นทารกนาน
 - 1.2 ขณะเป็นทารกนั้นช่วยตนเองไม่ได้
 - 1.3 เจริญเติบโตช้ากว่าสัตว์ประเภทอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องให้ความดูแล เอาใจใส่เป็นเวลานาน
 - 1.4 มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกับสัตว์ คือมีกระดูกสันหลังตั้งฉาก กับพื้นดิน
2. สภาพแวดล้อมของมนุษย์ที่มีระยะเวลาการเป็นทารกนาน เป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้น ให้มีการผูกพันทางสังคมและทางเศรษฐกิจขึ้น การที่มนุษย์มีการเจริญเติบโตช้าซึ่งพึ่งตนเอง ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องมีครอบครัว คือมีพ่อ - แม่ คอยเลี้ยงดู
3. มนุษย์มีสัญชาตญาณที่ต้องการจะสืบพันธุ์ เพื่อให้มีลูกหลานไว้สืบสกุลต่อไป
4. มนุษย์มีความต้องการทางเพศ อันเกิดจากแรงขับทางเพศ ซึ่งเจริญเติบโต ตามความเจริญของแต่ละบุคคล เป็นผลทำให้เกิดครอบครัวขึ้นใหม่ (โดยผลการแต่งงาน)
5. มนุษย์มีมันสมอง มีแนวความคิดดีกว่าสัตว์ สามารถปรับปรุงตนเองให้กับ ธรรมชาติได้

ความหมายของครอบครัว

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 ให้คำจำกัดความของครอบครัวไว้ว่า "ผู้ร่วมครัวเรือน คือสามี ภรรยา และบุตร" ความหมายที่กล่าวมานี้พอจะอธิบายถึงลักษณะของครอบครัวได้อย่างกว้าง ๆ ตรงตามความเข้าใจของปุถุชนธรรมดา แต่ก็ยังเป็นความหมายที่กว้างจนต้องเห็นสมควรมีคำอธิบายประกอบด้วย กล่าวคือถ้ากล่าวถึงครอบครัวคนธรรมดาที่พอจะนึกภาพออกว่าเป็นอย่างไร แต่ถ้าจะให้คำจำกัดความที่รัดกุมเหมาะสมสำหรับอธิบายว่าครอบครัวคืออะไรนั้น เราคงจะหาคำนิยามที่ตรงกับความเป็นจริงได้ยาก ในหนังสือพัฒนาการของครอบครัวและเด็ก ฉบับปรับปรุง ปี พ.ศ.2511 จัดพิมพ์โดยสมาคมคนเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้อธิบายคำว่าครอบครัว ดังต่อไปนี้

1. ในแง่ชีววิทยา ครอบครัวหมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่น สามี ภรรยา มีบุตร บุตรเกิดจากอสุจิของบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา บิดามารดากับบุตรจึงเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต

2. ในแง่กฎหมาย ครอบครัวคือบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กันในทางกฎหมาย โดยการสมรสแล้วมีบุตร หรือมีบุตรบุญธรรม การสมรสจะต้องมีทะเบียนสมรส คนเหล่านี้เป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย บิดามารดาและบุตรมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิได้รับมรดกจากบิดามารดา

3. ในแง่เศรษฐกิจ ครอบครัวคือกลุ่มคนที่ใช้จ่ายร่วมกันจากเงินงบประมาณเดียวกัน

4. ในแง่สังคม ครอบครัว คือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันภายในบ้านเดียวกัน อาจจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันในทางสายโลหิตหรือในทางกฎหมาย แต่มีปฏิภยสัมพันธ์กันให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ครอบครัวเช่นนี้มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า "ครัวเรือน" ครอบครัวเดียวกันอาจจะไม่อยู่ร่วมหลังคาเรือนเดียวกันได้

แต่ทุกคนในครอบครัวมีปฏิกริยาต่อกัน ในบทบาทสามีภรรยา บิดามารดากับบุตร พี่กับน้อง มีความรักกัน เอาใจใส่ต่อกัน มีจิตใจผูกพันกัน

คำอธิบายนี้ยังไม่สามารถที่จะชี้ให้เห็นลักษณะอันสำคัญของครอบครัวได้อย่างชัดเจน จึงขออธิบายเพิ่มเติมว่า ในทางสังคมวิทยา นักวิชาการสาขานี้ถือว่าครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด และมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของหน่วยอย่างแน่นแฟ้นที่สุด ครอบครัวเป็นหน่วยของเครือญาติซึ่งเริ่มต้นด้วยชายหญิงคู่หนึ่ง ตกลงกันว่าจะตั้งหน่วยใหม่ขึ้นในสังคม ชายหญิงคู่นี้ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามจารีตประเพณี หรือตามกฎหมายของบ้านเมือง สังคมยอมรับและสนับสนุน ทั้งสองมีความรับผิดชอบต่อกันหลายอย่าง ในขณะเดียวกันบุคคลอื่นจะล่วงล้ำในสิทธิและหน้าที่ของคนทั้งสองที่มีต่อกันไม่ได้ สิทธิที่สำคัญที่สุดได้แก่สิทธิในทางเพศ ซึ่งสามีภรรยาคู่นี้มีต่อกัน ความสัมพันธ์ในทางเพศของคู่สมรสย่อมมีโอกาสทำให้เกิดบุตร (หมายถึงรายที่ไม่มี ความบกพร่องทางร่างกาย) เมื่อมีบุตรแล้วครอบครัวนั้นก็มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ส่วนคู่สมรสที่ไม่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ สังคมก็อนุญาตให้หาบุตรได้โดยวิธีการรับเด็กอื่นมาเป็นบุตรบุญธรรม ตามพิธีการประเพณี หรือตามกฎหมายให้ถูกต้อง ถึงแม้บุตรบุญธรรมจะมีเชื้อสมาชิกของครอบครัวความสายโลหิต แต่สังคมก็ยอมรับว่าเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ถูกต้อง

ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่ขยายตัวในขอบเขตอันจำกัด เพราะหญิงแต่ละคนมีความสามารถในการให้กำเนิดบุตรไม่มากนัก ซึ่งจะนำไปเปรียบเทียบกับหน่วยสังคมประเภทอื่นที่ไม่ต้องอาศัยการให้กำเนิดโดยทางสายโลหิตไม่ได้ หน่วยสังคมประเภทอื่น เช่น สมาคม สโมสร หรือสหพันธ์กรรมกร ย่อมมีจำนวนสมาชิกมากกว่าครอบครัว

ครอบครัวอาจอยู่รวมกันเป็นกลุ่มได้หลายชั่วอายุคน บางครั้งสมาชิกในครอบครัวก็แยกตัวออกไปสร้างครอบครัวใหม่เป็นครอบครัวอิสระ แต่ก็ยังนับถือกับครอบครัวเดิมว่าเป็นเครือญาติ มีทุกข์มีสุขอย่างไรก็ช่วยเหลือแก่กันตามความจำเป็น เครือญาติซึ่งประกอบด้วยครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว อาจเป็นกลุ่มญาติขนาดใหญ่ และเป็นพลังทางสังคมได้ ดังนั้นครอบครัวที่เป็นอิสระจึงมีความผูกพันกับเครือญาติอยู่มาก แม้แต่ชื่อหรือ

สัญลักษณ์ของครอบครัว ไค้แก่ นามสกุล ก็ยังคงใช้ร่วมกันอยู่ เพื่อเป็นข้อสังเกตให้คนในเครือญาติเกี่ยวกับรู้จักความสัมพันธ์ทางสายโลหิต

จะอย่างไรก็ตาม ไค้มีผู้ให้ความหมายของครอบครัวไว้หลายประการ ตามความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคน ซึ่งความหมายเหล่านี้มักจะขึ้นอยู่กับความเห็นของนักวิชาการในค่านี ซึ่งเมื่อสรุปความแล้วก็ยังไม่พ้องถึงความสัมพันธ์ทางคู่ครอง การสืบสายโลหิต และการเลี้ยงดูอบรมบุตรที่เกิดมาให้มีชีวิตรอกต่อไปได้

โดยสรุปแล้วครอบครัวมีความหมายดังต่อไปนี้ คือ

1. ครอบครัว ไค้แก่องค์กรหรือหน่วยทางสังคมขนาดเล็ก ซึ่งเกิดจากการที่ชายหญิงคู่นี้มีความสัมพันธ์กันในทางเพศ แล้วให้กำเนิดบุตร และสามารถเลี้ยงดูบุตรที่เกิดมาให้อยู่ในสังคมนั้นได้
2. ครอบครัว คือกลุ่มของบุคคลต่าง ๆ ที่รวมกันขึ้นโดยการผูกพันทางค่าน การแต่งงาน การสืบสายโลหิต หรือการรับบุตรบุญธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในบ้านเรือนเดียวกัน
3. Kephart ไค้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวคือความต่อเนื่องกับความสัมพันธ์ในทางเพศที่มีเวลานานพอที่จะให้กำเนิดบุตร และสามารถเลี้ยงดูอบรมบุตรได้นั้นได้
4. Homans ครอบครัวหมายถึง คนหลาย ๆ คนที่มาอยู่ร่วมกันตามครอบครัวต่าง ๆ เป็นเวลานานพอที่จะให้ผู้อื่น (สมาชิกใหม่) เกิดมาได้ ตามความหมายนี้ แสดงว่าโสมันส์ไม่ไค้มุ่งความสำคัญไปที่ครอบครัวเท่าไรนัก แต่มุ่งที่ตัวบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันมากกว่า โสมันส์คิดว่าครอบครัวนั้นเป็นที่รวมของบุคคลหลาย ๆ คน โดยไม่จำกัดเพศและอายุ

นอกจากความหมายดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ยังมีลักษณะที่เป็นเงื่อนไขโดยเฉพาะในสังคมมนุษย์ ซึ่งมีความสำคัญอีก 5 ประการด้วยกันคือ

1. ความสัมพันธ์ทางเลือกคู่ครอง
2. รูปแบบของการแต่งงาน
3. ระบบการตั้งชื่อสกุล อันแสดงถึงลักษณะแห่งการผูกพันทางสายเลือด
4. การจัดการค่านิยมธุรกิจ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมด้วย
5. การอยู่ร่วมกันทั้งที่บ้านหรือเรือนก็ดี ซึ่งอาจจะไม่ได้นับรวมเอากลุ่มครอบครัวด้วยก็ได้

ทางแห่งความเป็นญาติของมนุษย์

ความเป็นญาติ (kinship) ของมนุษย์อาจมีที่มาหรือมีสาเหตุมาจากองค์ประกอบใหญ่ ๆ ได้ 2 ทาง คือ

ก. ความเป็นญาติที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางชีววิทยา (biological factor) คือเกิดขึ้นจากการสืบสายเลือด หรือการถ่ายทอดทางพันธุกรรม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติของมนุษย์ ญาติแบบนี้เราอาจจะนับโดยตรงขึ้นไปคือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเราอาจจะนับโดยตรงลงมาก็คือ ลูก หลาน เหลน ก็ได้ เรานิยมเรียกญาติแบบนี้ว่า "ญาติร่วมสายโลหิต"

ข. ความเป็นญาติที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางสังคม (social factor) คือเกิดขึ้นจากการที่สังคมกำหนดให้มีความเป็นญาติกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด แต่เป็นญาติที่ได้มาจากการแต่งงาน หรือญาติที่เกิดขึ้นจากผลของการแต่งงาน โดยที่ความเป็นญาติแบบนี้เกิดขึ้นเพราะข้อกำหนดทางสังคมเป็นสำคัญ จึงมีผู้นิยมเรียกญาติแบบนี้ว่า "ญาติสมทบ" (affine kins) คือความเป็นญาติที่ได้รับการผนวกเข้ามาพร้อม ๆ กับการแต่งงาน ความเป็นญาติโดยสังคมกำหนดยังมีแบบอื่น ๆ อีก เช่น การรับบุตรบุญธรรม ซึ่งหิ้งบิดามารดาและบุตรต่างก็มิได้มีความสัมพันธ์ต่อกันในทางชีวภาพแต่อย่างใด ตามปกติแล้วการรับบุตรบุญธรรมมักจะมีวิธีการและข้อกำหนดต่าง ๆ ไว้พอสมควร แล้วแต่ธรรมเนียมประเพณีของแต่ละสังคม ข้อกำหนดในเรื่องการรับบุตรบุญธรรมที่นับว่าสำคัญก็คือ

1. บิดามารดาเลี้ยงจะต้องมีอายุแตกต่างจากบุตรบุญธรรมของตนพอสมควร (30 ปี) ก็ควรให้พอเหมาะพอดีที่จะเป็นพ่อแม่และลูกกันได้
2. ฐานะของบิดามารดาเลี้ยง จะต้องมั่งคั่งพอสมควร
3. บิดามารดาเลี้ยงจะต้องมีความประพฤติและจริยธรรมดี
4. การขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมของกรมประชาสงเคราะห์ จะต้องมีการทดลองเลี้ยงดูเด็ก 6 เดือน จึงจะมีคำสั่งศาลยกเด็กให้เป็นบุตรบุญธรรมและจดทะเบียนตามกฎหมายได้

ประเภทของครอบครัว

นักมนุษยวิทยาได้ทำการสำรวจประเภทของครอบครัวมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ จนเกือบทั่วทุกมุมโลก และพบว่าครอบครัวของมนุษย์นั้นพอจะแบ่งแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภทด้วยกันคือ

1. ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน (Nuclear or Elementary Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่สุด อันประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ (ที่ยังไม่แต่งงาน) แต่บางสังคมวัฒนธรรมอาจกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยร่วมอยู่ด้วย ซึ่งอาจจะเป็นที่ หรือน้องของสามี หรือภรรยา ที่ยังเป็นโสด แต่อำนาจของหัวหน้าครอบครัวยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ครอบครัวประเภทนี้ตามปกติจะมีสมาชิกน้อยมาก ซึ่งอาจจะมีเฉพาะสามี ภรรยา และลูก ๆ เท่านั้น แต่ในบางกรณีสามีภรรยาไม่สามารถมีบุตรเองได้ ก็อาจจะเอาบุตรบุญธรรม (adopted children) มาอยู่ร่วมด้วย
2. ครอบครัวขยายหรือครอบครัวรวม (Extended or Joint Family) ได้แก่ครอบครัวแบบเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐานตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกันเข้ากลายเป็นหน่วยครอบครัวใหม่ที่ใหญ่กว่าครอบครัวเดิมนั้นเอง ระบบครอบครัวขยายถือว่าเป็นระบบที่ใหญ่โต อำนาจอิทธิพลในการตัดสินใจต่าง ๆ มีโคอยู่ทีพ่อหรือแม่ (สามี ภรรยา) แต่อยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก ทั้งนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากความเคารพ

อย่าเกรงต่อญาติผู้ใหญ่ก็ได้ ความปกติครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วมนี้ จะมีอายุยืนยาวมาก เพราะลักษณะของครอบครัวแบบนี้จะมีการเพิ่มสมาชิกได้เรื่อย ๆ เพราะตามธรรมเนียม ลูกหลานที่แต่งงานไปแล้วจะไม่แยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ต่างหาก แต่จะนำเอาคู่สมรส มาอยู่กับครอบครัวเดิมของคน เช่นในสังคมจีนและอินเดีย เป็นต้น

3. ครอบครัวซ้อน (Composite or Compound Family) ครอบครัวแบบนี้เกิดขึ้นในสังคมที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีภรรยาหรือสามีไ้มากกว่าหนึ่งคน ซึ่งแยกได้ดังนี้

- ก. ชายมีภรรยาได้หลายคน (polygynous marriage)
- ข. หญิงมีสามีได้หลายคน (polyandrous marriage)

ทั้งสองระบบนี้คู่ครองจะอยู่รวมในครอบครัวเดียวกันหรือไม่ก็ตาม ย่อมถือว่ารวมในครอบครัวเดียวกัน ชายไทยที่มีภรรยาและบุตรแล้ว แต่กลับไปแต่งงานใหม่ ภาษาไทยทั่วไปนิยมเรียกว่า "เมียข้อย" ถ้าชายนั้นเอาหญิงเมียน้อยมาอยู่ด้วยก็เกิดเป็นครอบครัวซ้อนขึ้น ส่วนครอบครัวซ้อนแบบที่หญิงหัวหน้าครอบครัวมีสามีได้หลายคน ในขณะเดียวกันนั้น ไม่ใคร่ปรากฏว่ามีอยู่แพร่หลาย จะมีอยู่บ้างก็ระหว่างกลุ่มชนที่สตรีขาดแคลนบางกลุ่มเท่านั้น ประเพณีแบบนี้มักจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงนัก

ในสังคม (เอเชีย) ตะวันออกแล้ว มักจะเป็นครอบครัวซ้อนประเภทแรก คือชายมีภรรยาได้หลายคน และมักจะมีอยู่กันชนชั้นสูงซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดี อย่างไรก็ตามครอบครัวแบบนี้ย่อมจะสลายตัวได้ง่ายกว่าครอบครัวขยาย เมื่อสิ้นสภาพหัวหน้าครอบครัว

4. ครอบครัวสาระ (Essential Family) ครอบครัวแบบนี้เป็นครอบครัวที่ขาดความอบอุ่นจากพ่ออยู่เป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากต้องออกไปทำมาหากินนอกบ้าน เช่น ทำงานต่างอำเภอ ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ ความอบอุ่นที่ลด ๆ ได้รับความใกล้ชิดอยู่กับแม่ โดยมีแม่เป็นหลักของครอบครัว (matricentric) เนื่องจากแม่ต้องอยู่ในฐานะรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของลูก ๆ ครอบครัวประเภทนี้บางที่เรียกว่า "ครอบครัวภรรยา" (คือเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบของแม่) อำนาจภายในบ้านมักจะ

ตกอยู่กับมารดา ครอบครัวแบบนี้บางทีก็มีพวกเด็กอื่น ๆ ที่เป็นญาติและยากจนกว่า มาอาศัยรวมอยู่ด้วย เช่น น้องชายคนเล็กของสามี ลูก ๆ ของน้องสาวที่ตายจากไป เป็นต้น ครอบครัวประเภทนี้จะสลายไปที่ต่อเมื่อเด็ก ๆ เหล่านั้นแต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว

ข้อดีและข้อบกพร่องของครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน

จากการสำรวจสามะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ.2513 แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเนื้อแท้มากกว่าครอบครัวขยาย แนวโน้มทางสังคมแสดงให้เห็นว่าครอบครัวประเภทนี้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เราจึงควรศึกษาถึงข้อดีและข้อบกพร่องของครอบครัวประเภทนี้ไว้ตามสมควร การศึกษาถึงเรื่องนี้จะมีส่วนช่วยกันแก้ไขข้อบกพร่องบางประการในอนาคตข้างหน้า ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวส่วนใหญ่มักเกิดจากการสังเกต และความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สรุปแล้วมีผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวพื้นฐานหรือครอบครัวเนื้อแท้ เป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างแน่นแฟ้น นับว่าเป็นหน่วยสังคมที่ค่อนข้างจะมั่นคง แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นหน่วยสังคมซึ่งอาจจะแตกสลายได้ง่าย

โดยปกติครอบครัวพื้นฐานเป็นหน่วยสังคมที่มั่นคง สมาชิกในครอบครัวสามารถสร้างความสัมพันธ์ต่อกันได้โดยสะดวก มีโอกาสปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ ได้โดยตรง มีความรักต่อกันอย่างแน่นแฟ้น

แต่บางครั้งความคิดเห็นของบิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวอาจมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน บางรายก็ยอมกันไม่ได้ ความแตกแยกในครอบครัวอาจเกิดขึ้นได้ง่าย

การสิ้นชีวิตลงของหัวหน้าครอบครัวคนใดคนหนึ่ง การเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุบางอย่าง อาจทำให้สมาชิกพิการ นำสงสารเวทนา ผลร้ายย่อมตกอยู่กับครอบครัว จนทำให้ขาดความมั่นคงได้

2. ครอบครัวยุติธรรมหรือครอบครัวเนื้อแท้ เป็นหน่วยสังคมขนาดเล็ก ย่อมสามารถโยกย้ายถิ่นฐานได้โดยสะดวก แต่ในเวลาเดียวกันความสะดวกในการ ย้ายถิ่นฐาน อาจทำให้ครอบครัวพื้นฐานกลายเป็นหน่วยหลวมๆ ไม่ได้ตั้งถิ่นฐานในที่ใด ที่หนึ่งเป็นการถาวร

การย้ายถิ่นฐานตามองในแง่ของความบกพร่อง เราอาจมองเห็นปัญหา ได้มากมาย เช่น ปัญหาการปรับตัวในสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ปัญหาการสร้างมิตรภาพ เพื่อนบ้านใหม่ โดยเฉพาะเด็ก ๆ จะต้องศึกษแปลงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม อยู่เป็นเนืองนิจ ผู้นำบางท่านกล่าวว่า ข้อบกพร่องของการย้ายถิ่นฐานน้อย ๆ ก็คือ ความ-ไม่มีหลักฐานมั่นคงของครอบครัว

3. สมาชิกในครอบครัวพื้นฐานสามารถติดต่อกันได้โดยตรง ทำให้เกิด ความสะดวกในการสร้างความสัมพันธ์ แต่ในเวลาเดียวกันก็ขาดคนกลางซึ่งทำหน้าที่ เป็นกันชน หรือเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในบางกรณี

การติดต่อโดยตรงของครอบครัวมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวของมันเอง คนเราติดต่อกันโดยตรงอย่างจำเจทุกวัน บางทีก็อาจเกิดการแตกแยกได้ ความใกล้ชิดสนิทสนมทำให้แต่ละฝ่ายเฉลอเฉลอวงเวียนกันได้ง่าย เมื่อมีการจิตใจกันขึ้นก็มักไม่มีคน เป็นคนกลาง เป็นคนไกล่เกลี่ยหรือเป็นกันชนให้ บางครั้งเรื่องเล็กน้อยก็อาจกลายเป็น เรื่องใหญ่ได้ ฉะนั้นสมาชิกในครอบครัวพื้นฐานจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นกันชนให้ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของทุกคนในครอบครัว ความซัดแย้งต่าง ๆ ที่มักจะมีเกิดขึ้น ก็ไ้แก่ ความซัดแย้งระหว่างบิดามารดากับบุตรที่อยู่ในวัยรุ่น (บางทีเราชอบเรียกว่าวัยรุ่น) ถ้าบิดามารดากับบุตรซัดแย้งกัน มารดาก็ควรจะทำหน้าที่เป็นกันชน

4. ครอบครัวยุติธรรมมักจะทำให้สมาชิกมีความผูกพันต่อกันอย่างแน่นแฟ้น ในระยะที่ครอบครัวกำลังขยายตัว แต่ก็มักจะทำให้หัวหน้าครอบครัวบังเกิดความว่าเหว ในระยะที่ครอบครัวหดตัว

ในครอบครัวที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 10 ปี สองถึงสามคน คนในครอบครัวย่อมมีความรักผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น เมื่อบุตรเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็มักจะไปแต่งงาน ทั้งกับครอบครัวใหม่ บุตรบางคนก็แยกตนเองไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้นั่งงาน ผลสุดท้ายก็จะเหลือแต่บิดามารดาเท่านั้น ความว่าเหตุดังปวงจึงเกิดขึ้นในระยะนี้ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสิ้นชีวิตลง อีกฝ่ายหนึ่งก็จะว่าเหว่มากยิ่งขึ้น ดังนั้นคนชราบางคนจึงต้องไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชราที่ทางสังคมจัดไว้ให้

หน้าที่ของครอบครัว (Functions of the Family)

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สังคมสร้างขึ้น เพื่อให้ทำหน้าที่อันเป็นประโยชน์แก่สังคมหลายประการ สังคมยอมให้การสนับสนุนครอบครัวอย่างมั่นคง โดยมุ่งหวังให้ครอบครัวทำหน้าที่ซึ่งสังคมมอบหมายอย่างสมบูรณ์

หน้าที่ของครอบครัว คืองานที่ครอบครัวพึงปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่มวลสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้สมาชิกเหล่านั้นอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

โดยที่ครอบครัวเป็นสถาบันที่เก่าแก่และจำเป็นที่สุดของมนุษย์ ครอบครัวจึงมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ แบบเดียวกันในทุกสังคมของมนุษย์ จนเราอาจเรียกได้ว่าเป็นหน้าที่สากล (universal) คือเป็นหน้าที่ซึ่งครอบครัวของทุกสังคมต้องกระทำ หน้าที่ของครอบครัวโดยทั่วไป สรุปได้ดังนี้

1. หน้าที่ทางชีววิทยาหรือหน้าที่การให้กำเนิดแก่สมาชิก

ความต้องการทางสรีระอย่างหนึ่งของมนุษย์ คือเพศรส ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีบุตร การให้กำเนิดแก่สมาชิกต้องอาศัยพฤติกรรมทางเพศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางชีววิทยา การให้กำเนิดแก่สมาชิกควรจะเป็นไปตามธรรมชาติ กล่าวคือเมื่อชายหญิง กระทำกิจกรรมทางเพศร่วมกัน ฝ่ายหญิงก็มีครรภ์ เมื่อครบกำหนดก็คลอดบุตร ถ้าสุขภาพของมารดาและบุตรดี บุตรก็จะเจริญเติบโตไปตามลำดับ บิดามารดาจะต้องเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพ สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้ ถ้าคู่สมรสไม่สามารถให้กำเนิดแก่สมาชิก

ไต่ควายเห่ขุมบางประการ สังคมก็ผ่อนปรนให้คู่สมรสรับเด็กอื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมได้ การรับบุตรบุญธรรมถ้าปฏิบัติตามประเพณีและกฎหมายแล้ว บุตรบุญธรรมก็มีฐานะเหมือนกับบุตรซึ่งเกิดจากสายโลหิตทุกประการ

2. หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

เมื่อครอบครัววัยเด็กเกิดออกมาแล้ว พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง จะต้องช่วยกันเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนให้เด็กได้เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป หน้าที่นี้ นับว่าสำคัญมาก ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการด้วยกัน คือ

- 2.1 การเลี้ยงดูเด็กก่อนเพื่อให้มีร่างกายแข็งแรงเจริญเติบโต มีจิตใจสมบูรณ์
- 2.2 การอบรมสั่งสอนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่เด็ก

โดยที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีภาวะเป็นเด็กอ่อน ท้องฟุ้งพาดอาศัยอยู่กับครอบครัวของตนนานมากกว่าอายุของสัตว์ประเภทอื่น ๆ ฉะนั้นโอกาสในการเรียนรู้ ด้ายทอดลักษณะอุปนิสัยใจคอ บุคลิกภาพต่าง ๆ จากญาติที่ใกล้ชิดเลี้ยง ผู้ซึ่งเลี้ยงดูตนมาโดยพ่อแม่ จึงมีอยู่มาก ฉะนั้นถ้าลูกมีอุปนิสัยที่ไม่ดี หรือเป็นสมาชิกที่เลวของสังคม ความผิดยอมตกเป็นของครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

3. หน้าที่ในการให้ความรัก

หน้าที่ในการให้ความรักยังไม่มียุติกันไหนเท่าไหนได้ก็ว่าครอบครัว ความรักที่เด็กได้รับจากบิดามารดาหรือจากครอบครัวตนเป็นความรักที่ต่อเนื่อง ไม่มีวันสิ้นสุด เด็กที่ขาดความรักขาดความเอาใจใส่จากครอบครัว มักจะก่อปัญหาขึ้นเพื่อเรียกร้องความสนใจ เด็กมักจะไม่มีความโกรธ ซื่อจาง ไม่รักใคร่ จะปรับตัวให้เข้ากับบุคคลภายนอก ครอบครัวมักจะไม่ปรับไม่ได้ หรือได้ก็ไม่ดีพอ เมื่อถึงวัยแต่งงานก็ปรับตัวให้เข้ากับคู่สมรสของตนไม่ได้

4. หน้าที่ในทางเศรษฐกิจ

หน้าที่ทางเศรษฐกิจ คือการหาเงินมาใช้จ่ายเลี้ยงดูสนองความต้องการตามปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และการศึกษา อันเป็นความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ หน้าที่ทางเศรษฐกิจของครอบครัวชาวตะวันตกกับครอบครัวชาวตะวันออก มีลักษณะแตกต่างกันบ้าง ในสังคมชาวตะวันตกการที่ชายและหญิงมาสมรสกันก็ถือว่าชีวิตสมรสคือหุ้นส่วน มีการแบ่งความรับผิดชอบ คู่สมรสบางคู่ผลักดันทำหน้าที่ยื่นหาเงินเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งศึกษาต่อวิชาชีพ บุตรต้องขอยืมเงินจากบิดา มารดา ในขณะที่เรียนในระดับมหาวิทยาลัย ส่วนครอบครัวของสังคมตะวันออก บิดา มารดา ต้องรับผิดชอบในทางเศรษฐกิจต่อบุตรมาก ต้องสงเสียดสนับสนุนในทางการเงินจนกว่าบุตรของตนจะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก

5. หน้าที่ในการให้ความปลอดภัย

บิดา มารดา มีหน้าที่ให้ความปลอดภัยแก่บุตร นับตั้งแต่บุตรปฏิสนธิ เมื่อคลอดออกมาแล้วบุตรจะต้องได้รับการปกป้องอย่างรอบคอบ ความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าในทางโภชนาการ จะช่วยให้ครอบครัวปลอดภัยและเจริญเติบโตแข็งแรง นอกจากพ่อแม่ จะให้ความปลอดภัยแก่บุตรโดยตรงแล้ว สมาคมผู้ปกครอง สมาคมสุขภาพจิต คลินิกสุขภาพจิต ฯลฯ ล้วนเป็นสถาบันที่ช่วยปกป้องอันตรายให้ความปลอดภัยแก่เด็ก ให้ความรู้แก่ครอบครัว เพื่อทำหน้าที่นี้ได้อย่างดี

บริการสาธารณสุขที่คุ้มครองให้ความปลอดภัยก็มีตำรวจ ตำรวจจราจร
โรงพยาบาล สถานอนามัย เป็นต้น

6. หน้าที่ในการให้การศึกษา

การศึกษาในตอนเริ่มแรกชีวิตนั้น เด็กไม่ได้รับไปจากการสั่งสอนด้วยวาจาอย่างเดียว แต่เรียนรู้โดยการเลียนแบบด้วย ในฐานะครูคนแรกของบุตร บิดา มารดา จะต้องให้ความรู้ทุก ๆ ด้านแก่บุตร ให้บุตรยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน ถ้า-

ครอบครัวมีสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับเด็ก การศึกษาของเด็กก็จะดีทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ การศึกษาในครอบครัวจะเป็นผลเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับแรงเสริมที่ครอบครัวให้แก่เด็ก เด็กที่มีความสามารถดีให้ช่วยตนเองจะเป็นคนทำงานเป็น รับผิดชอบในการงาน วินัยที่ครอบครัวฝึกให้ย่อมช่วยให้เด็กเป็นคนที่อยู่ในระเบียบวินัย

7. หน้าที่ในทางศาสนา

ศาสนาเป็นเครื่องผ่อนคลายความกดดันในชีวิตประจำวัน ผู้ที่ไร้ศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นเครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ย่อมมีโอกาสที่จะมีชีวิตที่มีคุณภาพมากกว่าคนที่ละเลยต่อศาสนา สภาพของสังคมในปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การไม่ละอายต่อบาป ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยที่มีจำนวนไม่น้อยเป็นพุทธศาสนิกชนแท้ชื่อ สักแต่ว่านับถือ ศาสนาพุทธ แต่ไม่ไ้ประพฤติและปฏิบัติตนตามกฎและหลักการแห่งศาสนาพุทธ ครอบครัว ควรจะอบรมสั่งสอนและชักจูงให้บุตรได้กระทำหน้าที่อันเป็นศาสนกิจประจำวัน เช่น การทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ไหว้พระ การทำใจให้สะอาดปราศจากอกุศลใจ (ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ) ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา) ถ้าบุตรเข้าใจและปฏิบัติได้ ก็จะทำให้จิตใจเป็นสุข ครอบครัวควรจะทำหน้าที่เหล่านี้ตั้งแต่บุตรของตนยังอยู่ในวัยเด็ก ซึ่งเป็นเวลาที่เด็กเรียนรู้ได้ง่าย

8. หน้าที่ในทางสหนาการ

การขจัดปลดปล่อยความเคร่งเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การปลดปล่อยความเคร่งเครียดทางอารมณ์เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้ใหญ่ แต่สำหรับเด็กการให้เล่นอย่างสนุกสนานเป็นส่วนที่ช่วยให้เด็กเจริญเติบโต ในด้านต่าง ๆ พร้อมกันหลายด้าน ครอบครัวจึงควรจัดสหนาการให้กับเด็กทั้งในบ้าน และในบริเวณบ้าน รวมทั้งนอกบ้านด้วย

9. หน้าที่ในการสงเคราะห์คนชรา

หน้าที่นี้เป็นแนวโน้มในสังคมที่น่าเป็นห่วง กล่าวคือสังคมถือว่าบิดา มารดา

ต้องรับผิดชอบต่อการเลี้ยงดูบุตร ถึงแม้ว่าสังคมจะส่งมอบให้บุตรเลี้ยงดูบิดามารดาในวัยชรา แต่สังคมก็ไม่ได้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ แม้แต่กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวก็มีได้บังคับให้บุตรเลี้ยงดูบิดามารดา ผลจึงปรากฏว่าคนชราในสังคมสมัยใหม่มักถูกทอดทิ้งให้เลี้ยงดูตนเอง มีความว่าเหี่ยวอายุตามอ้าง นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมในปัจจุบัน

นอกจากหน้าที่ของครอบครัวดังที่ได้อธิบายมาข้างต้นนี้แล้ว ยังมีนักสังคมวิทยาบางท่านได้กำหนดหน้าที่ของครอบครัวออกไปอีก ตามทัศนะความนึกเห็นของแต่ละคน จึงขอรวบรวมไว้โดยย่อ ดังต่อไปนี้

Kingsley Davis : ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวในแง่ของสังคมวิทยาไว้ดังนี้

1. การสร้างสมาชิกใหม่ในครอบครัว (Reproduction)
2. คุ้มครองเด็กที่เกิดมาให้เจริญเติบโตในสังคมได้เป็นอย่างดี (Maintenance)
3. การกำหนดฐานะของบุตรที่เกิดมา (Placement) บุตรที่เกิดมาจะดำรงอยู่ในฐานะต่าง ๆ ตามลำดับการเกิดของแต่ละบุคคล
4. การให้บุตรได้เรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับสังคมได้ (Socialization)

Reed : ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ 4 ประการ คือ

1. เป็นการรักษาเผ่าพันธุ์ของคนไว้ให้มากที่สุด (race perpetuation)
2. การให้สมาชิกของครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ (Socialization)
3. การรู้จักระเบียบและความพึงพอใจในความต้องการทางเพศ (regulation and satisfaction of sex needs)
4. การรู้จักจักหน้าที่ระบบเศรษฐกิจภายในครอบครัว (economic function)

Ogburn and Nimkoff : ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ 6 ประการคือ

1. หน้าที่ในการให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว (affectional function)

2. หน้าที่ในทางเศรษฐกิจ (economic function) ผู้รับผิดชอบต้องแสวงหาทรัพยากรมาจับจ่ายใช้สอยเพื่อนำมาผลิตสินค้าเข้าสู่แก่สมาชิกในครอบครัว
3. หน้าที่เกี่ยวกับการสันทนาการ (recreational function)
4. หน้าที่ในการคุ้มครองป้องกันและให้ความปลอดภัยแก่ชาวสมาชิกในครอบครัว (protective function)
5. หน้าที่เกี่ยวกับศาสนา (religious function)
6. หน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษา (educational function)

ตามที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นความรู้สึคนึกคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ถึงอย่างไรก็ตาม หน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะมีความจำเป็นและความสำคัญต่อสังคมมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมใดที่เท่านั้น

ลักษณะของครอบครัวไทย

นักมานุษยวิทยาชาวตะวันตกหลายท่านที่เคยทำการศึกษาวิจัยสังคมไทย มักจะมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ลักษณะของครอบครัวไทยเท่าที่ปรากฏส่วนใหญ่มักจะเป็นแบบครอบครัวเนื้อแท้ หรือครอบครัวพื้นฐาน แต่ก็ไม่เหมือนกับครอบครัวเนื้อแท้ในสังคมตะวันตก ทั้งนี้เพราะเรามักจะพบว่าครอบครัวเนื้อแท้ของไทยนอกจากจะมีสมาชิกที่ประกอบด้วยพ่อ - แม่ และลูก ๆ แล้ว ยังมีสมาชิกอื่น ๆ เพิ่มขึ้นมาอีก และส่วนมากสมาชิกอื่น ๆ นั้นก็ได้แก่ญาติสนิทของครอบครัวนั่นเอง ญาติสนิทที่อาศัยอยู่ในครอบครัวมักจะได้แก่ พี่น้องของสามีหรือของภรรยา หรือของทั้งสองฝ่าย ส่วนมากก็มักจะเป็นพี่น้องที่ยังเป็นโสด นอกจากนั้นบางครอบครัวก็อาจจะมีพ่อแม่ หรือเจตาคู่พ่อหรือแม่ของฝ่ายสามีหรือฝ่ายภรรยา รวมอยู่ด้วย

เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยโดยประมาณร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในชนบท และมีอาชีพในทางเกษตรกรรม ดังนั้นจึงควรพิจารณาลักษณะของครอบครัวไทย

ที่มีชีวิตอยู่ในชนบท เป็นลักษณะของครอบครัวไทยโดยส่วนรวม แต่เดิมครอบครัวไทยมักจะมีทั้งสามี ภรรยา บุตร ปู่ ย่า ตา และยาย และญาติอื่น ๆ อาศัยอยู่รวมกัน และประเพณีของไทยในสมัยก่อนยินยอมให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคนในคราวเดียวกัน โดยเฉพาะชายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เจ้าขุนมูลนาย หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จึงก่อให้เกิดมีพฤติกรรมการแต่งงานแบบ "พหุภรรยา" (polygamous marriage) ขึ้นมา ซึ่งเป็นแบบที่ชายคนเดียวมีภรรยาได้หลายคน ภรรยาเหล่านั้นมักจะอยู่ในบ้านเดียวกัน หรืออาจมีบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน สามีเป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 ได้มีกฎหมายครอบครัวออกมาใช้ และกำหนดให้ชายไทยจดทะเบียนสมรสภรรยาได้เพียงคนเดียว ครอบครัวไทยจึงมีสมาชิกในครอบครัวลดลง บางครอบครัวมีเฉพาะสามี ภรรยา บุตร และเด็กรับใช้ในบ้านเท่านั้น

ลักษณะของครอบครัวไทยแต่เดิมมีสามีเป็นผู้นำ สามีมีหน้าที่หารายได้และให้ความคุ้มครองป้องกัน สามีมีสิทธิ์และอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ การจัดทรัพย์สินในครอบครัวเป็นเรื่องของสามี ภรรยา มีหน้าที่เพียงจับจ่ายใช้สอยอย่างเดียว จัดหาอาหารการกิน ทำงานบ้าน และเลี้ยงดูบุตร ในสมัยปัจจุบันลักษณะของครอบครัวไทยค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ความเท่าเทียม แต่ลักษณะของครอบครัวไทยในชนบทบางส่วนยังคงเหมือนเดิม ลักษณะของครอบครัวไทยในเมืองหรือในท้องถิ่นที่ค่อนข้างเจริญค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในครอบครัวของชนชั้นกลางและชั้นสูง ซึ่งทั้งสามีและภรรยาต้องช่วยกันหารายได้มาสู่ครอบครัว ลักษณะที่สามีต้องเป็นผู้นำได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นทั้งสองฝ่ายเป็นผู้นำร่วมกัน หรือคู่เหมือนกับเป็นเพื่อนคู่ชีวิตกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ต่างฝ่ายต่างก็ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

วัฏจักรของครอบครัว

ครอบครัวก็เหมือนกับอินทรีย์ หรือองค์การอื่นของสังคม คือย่อมมีการเกิดหรือการก่อตั้งขึ้นใหม่ ต่อจากนั้นก็ขยายตัวหรือเจริญเติบโตขึ้น แต่ในบั้นปลายก็สลายตัวของความเปลี่ยนแปลงที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปเช่นนี้เราเรียกว่า "วัฏจักรของครอบครัว"

ข้อสรุปในเรื่องวิถีการของครอบครัวเป็นวิธีการที่สะดวกสำหรับศึกษาวิถีครอบครัว ทำให้สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าในชั้นตอนใดของวิถีการครอบครัวเป็นอย่างไร นักวิชาการทางครอบครัวได้แบ่งวิถีการของครอบครัวออกเป็นจำนวนชั้นไม่เท่ากัน บางคนแบ่งวิถีการออกเป็น 3 ชั้น, 7 ชั้น และ 9 ชั้น ซึ่งจะขอแยกให้เพิ่มรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิถีการครอบครัวชนิด 3 ชั้น มีดังต่อไปนี้

1. การเริ่มต้นของครอบครัว อันได้แก่ชายหญิงคู่หนึ่งตกลงกันสร้างครอบครัวขึ้นใหม่ โดยถูกต้องตามประเพณีและตามกฎหมาย ถ้าทำให้ถูกต้องแล้วสังคมจึงจะยอมรับและรับรองสิทธิและหน้าที่ของครอบครัว
2. การขยายตัวของครอบครัว คือการที่สามีภรรยาคู่หนึ่งให้กำเนิดแก่บุตรอันเป็นผลทำให้เกิดสมาชิกเพิ่มขึ้นใหม่ในครอบครัว ขนาดของครอบครัวจะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับความสามารถในการให้กำเนิดบุตรของสามีและภรรยา การให้กำเนิดแก่บุตรทำให้ครอบครัวขยายตัว

ในระยะที่ครอบครัวขยายตัว มีเรื่องที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 การมีบุตรคนแรก การมีบุตรคนแรกนับเป็นเหตุการณ์สำคัญในชีวิตครอบครัว ตามปกติบุตรคนแรกย่อมนำความสุขมาให้แก่สามีภรรยา และก็อาจจะนำปัญหาหลายประการมาสู่ครอบครัวด้วย การขาดความรู้ความชำนาญในการเลี้ยงดูเด็ก อาจทำให้ภรรยามีความวิตกกังวลหลายประการ ภาระในการเลี้ยงดูเด็กนี้อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาเปลี่ยนแปลงไปบ้าง การเจ็บป่วยของบุตรอาจทำให้เกิดความตึงเครียดบางอย่าง ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมทำให้เกิดอุปสรรคในครอบครัว

2.2 การมีบุตรคนต่อไป สามีภรรยาที่มีสุขภาพดี ย่อมมีบุตรได้หลายคน ขณะเดียวกันก็เพิ่มภาระให้แก่ครอบครัวด้วย เมื่อวงการแพทย์เจริญขึ้นก็สามารถช่วยให้สามีภรรยาควบคุมการปฏิสนธิได้ และสามารถกำหนดระยะเวลาของการ

มีบุตรคนต่อ ๆ ไปได้ การมีบุตรมากเกินไปอาจทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาทางการศึกษาของเด็กได้

2.3 สภาพของครอบครัวในระยะที่บุตรมีอายุน้อย สมาชิกวัยที่มีบุตรอายุน้อย มักจะมีอายุราว ๆ สามสิบ ส่วนบุตรก็จะมีอายุต่ำกว่า 10 ขวบ ระยะนี้ทั้งสามีและภรรยาจะมีความแข็งแรงเต็มที่ สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ครอบครัวจึงเต็มไปด้วยชีวิตชีวา โดยเฉพาะถ้ามีบุตรที่อยู่ในวัยกำลังเล่นหัวตามประสาเด็ก ชีวิตของครอบครัวในระยะนี้จึงเต็มไปด้วยความสุข มีรสมีชาติที่สุด

2.4 สภาพของครอบครัวในระยะที่บุตรอยู่ในวัยรุ่น บิดามารดาที่มีบุตรอยู่ในวัยรุ่น มักจะมีอายุล่วงเลยไป 40 กว่าปีแล้ว และจำเป็นต้องพมกมุ่นอยู่กับงานตลอดเวลา จนทำให้ไม่ค่อยมีเวลาเหลือพอสำหรับจะสั่งสอนอบรมบุตรได้ บุตรซึ่งอยู่ในวัยรุ่นก็จะเบนความสนใจกับกิจกรรมนอกบ้านมากขึ้น จนทำให้เห็นห่างจากครอบครัวไปบ้าง การกระทำของบุตรในค่านการแต่งตั้ง ธรรมเนียมในทางศิลปะ และพฤติกรรมของเด็กอาจจะออกนอกกรอบนอกทางซีกข้อวัจนธรรมของสังคม ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงมักมีมากในระยะนี้

3. การหย่าร้างและการสลายตัวของครอบครัวเดิม เมื่อบุตรเติบโตขึ้นก็ควรจะต้องทำงาน แล้วแยกคนไปตั้งครอบครัวใหม่ จึงทำให้ครอบครัวเดิมลดจำนวนสมาชิกลง ถ้าบังเอิญเหลือแค่หัวหน้าครอบครัวเดิม คือทั้งสามีและภรรยาเพียงสองคน ต่อมาถ้าหัวหน้าครอบครัวทั้งสองต้องสิ้นชีวิตลง ครอบครัวนั้นก็ย่อมแตกสลาย แต่สมาชิกของครอบครัวที่แยกตนเองไปตั้งครอบครัวใหม่ยังช่วยสืบสกุลให้แก่ครอบครัวเดิมต่อไปอีก ในระยะที่ครอบครัวหย่าร้างมีเรื่องที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

3.1 การประกอบอาชีพของบุตร เมื่อบุตรโตขึ้น มีความรับผิดชอบแล้วก็จำเป็นต้องหางานทำเพื่อแลกกับเงิน ถ้าบุตรมีงานทำบิดามารดาก็เบาใจ

3.2 การเลือกคู่ครองของบุตร เมื่อบุตรโตขึ้น มีงานมีกิจการทำเป็นหลักเป็นฐาน ก็เห็นสมควรที่จะให้บุตรได้แต่งงานมีคู่ครอง ในสังคมปัจจุบันต่างก็ยอมรับกันว่า

บุตรซึ่งเป็นผู้ใหญ่แล้วควรมีสิทธิในการเลือกคู่ครองเต็มที่ แต่ในทางปฏิบัติครอบครัวบางครอบครัวยังมีอิทธิพลต่อการเลือกคู่ครองของบุตรอยู่มาก

3.3 การแต่งงานของบุตร เมื่อบุตรเลือกคู่ครองได้สนใจ ก็จำเป็นต้องประกอบพิธีสมรสให้ถูกต้องตามประเพณีและตามกฎหมาย

3.4 การแยกครอบครัวของบุตร บุตรที่แต่งงานแล้วอาจจะแยกตนเองไปตั้งครอบครัวใหม่ในที่อื่น หรือบุตรบางคนอาจจะต้องอยู่กับครอบครัวเดิมเพื่อดูแลปรนนิบัติเมื่อมีคามารดาแก่เฒ่าลง การแยกตัวของบุตรบางคนอาจจะมีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์สินมรดกอยู่บ้าง

วัฏจักรของครอบครัววัย 7 ชั้น แบ่งออกเป็นร้อยละ ๗ ดังนี้

1. เริ่มครอบครัว
2. มีบุตรวัยทารก
3. บุตรวัยก่อนเข้าเรียน
4. มีที่ลูกเรียนอยู่ในโรงเรียนประถม
5. วัยรุ่นตอนแรก
6. วัยรุ่นตอนปลาย
7. วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และปีหลัง ๆ ของชีวิตสมรส

วัฏจักรของครอบครัววัย 9 ชั้น

นาย Philip J. Meiklejohn ได้จัดแบ่งวัฏจักรของครอบครัวออกเป็น 9 ชั้น ตามลักษณะของแต่ละชั้น ซึ่งจะแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1. สามีภรรยาเพิ่งทำการสมรส

คู่สามีภรรยาที่เพิ่งทำการสมรสกันใหม่ ๆ ย่อมจะมีความสุขมาก แต่ทอนานวันเข้า คู่สามีภรรยาจะพบว่ามีความบางอย่างแตกต่างไปจากที่เขาคาดหวัง เขาจะ

พบนิสัยแปลก ๆ ของอีกฝ่ายหนึ่ง ในระยะหนึ่งในสามเดือนแรก ความรักอย่างฉุนเผอ อาจทำให้เป็นสุรณาทั้งคู่สามารถปรับตัวได้ ก็จะทำให้มีความสุขตลอดไป

ขั้นที่ 2. ภรรยาตั้งครรภ์

คู่สามีภรรยาควรจะวางแผนร่วมกันว่าจะมีบุตรเมื่อไร เมื่อภรรยา เริ่มตั้งครรภ์ ฝ่ายสามีควรจะเอาอกเอาใจเป็นพิเศษ ในขณะที่เริ่มจะมีบุตร จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สามีและภรรยาจะต้องเตรียมทุกอย่างไว้ให้พร้อม เพื่อคอยต้อนรับทารกที่จะคลอดออกมา

ขั้นที่ 3. เริ่มเป็นบิดา มารดา

เมื่อทารกคนแรกเกิดมา คู่สามี ภรรยา อาจจะตื่นเต้นอยู่หลายวัน ฝ่ายสามีควรจะมิมพบาทกับทารกด้วย ช่วยเท่าที่จะช่วยได้ ทารกย่อมมีความรู้สึกและต้องการความใกล้ชิดขณะที่เขาได้รับการอุ้มชูกอดรัก ทารกจะเกิดความสุข มันคงปลอดภัยในทางอารมณ์

ขั้นที่ 4. ปีว่าวุ่น

การกำหนดระยะเวลาการมีบุตรไม่ให้ใกล้กันจนเกินไปนัก จะทำให้ปีว่าวุ่น มีสภาพที่ขึ้น กล่าวคือถ้าบุตรคนแรกสามารถช่วยตนเองได้ เช่น สามารถรับประทานอาหาร ได้ด้วยตนเอง อาบน้ำ และหยิบเสื้อผ้าสวมใส่ด้วยตนเองได้ เมื่อมีน้องใหม่เกิดมา เขาก็อาจมีส่วนช่วยเหลือเลี้ยงดูทารกได้บ้างในบางโอกาส ถ้าการเงินของครอบครัวดีก็อาจจะไม่ว่าวุ่นเท่าไรนัก เพราะอาจจะจ้างเด็กรับใช้มาช่วยได้บ้าง โดยทั่วไปในระยะนี้ค่าใช้จ่ายจะสูงมาก ค่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ค่ารักษาพยาบาล ฯลฯ

ถึงแม้จะวุ่นวายกับการมีบุตรและการเลี้ยงดูบุตรเพียงใดก็ตาม ทั้งสามีและภรณาก็ควรจะคำนึงถึงความพึงพอใจในทางเพศ ทางสันทนการ และอื่น ๆ ของชีวิตสมรสบ้าง

ขั้นที่ 5. บุตรเริ่มเข้าโรงเรียน

เมื่อบุตรเติบโตพอจะเข้าโรงเรียนได้ ทั้งพ่อและแม่ก็จะจัดการส่งบุตรไปโรงเรียน โรงเรียนเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาล เป็นสถานที่ที่พ่อแม่อยากให้บุตรได้เข้าไปอยู่ เพราะเป็นสถานที่ที่จะช่วยฝึกนิสัยการกิน การนอน การเล่นกับเพื่อน ๆ และนิสัยที่ดีอื่น ๆ อีก พ่อแม่ควรจะฝึกบุตรให้ถูกวิธีทาง โดยให้เขาช่วยตัวเองให้มาก เมื่อบุตรทำอะไรได้ก็ควรชมเชยให้กำลังใจ ทั้งพ่อและแม่ควรเอาใจใส่ดูแลการบ้านและกิจกรรมพิเศษที่ทางโรงเรียนจัดด้วย

ขั้นที่ 6. บุตรวัยรุ่นอยู่ในโรงเรียน

เมื่อบุตรเข้าระยะวัยรุ่น ความเจริญเติบโตของร่างกายจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว บุตรต้องการบิคา - มารดาที่เข้าใจเขา บรรยากาศในบ้านอาจจะเปลี่ยนไปจากเดิม เด็กวัยรุ่นมักจะแข็งข้อ มีความคิดเห็นขัดแย้ง ตรงกันข้ามกับบิคา - มารดาเสมอ ต้องการอิสรภาพจากบิคา - มารดา บิคา - มารดาต้องพยายามเข้าใจว่านี่คือลักษณะการเติบโตปกติของเขา บิคา - มารดา ต้องช่วยกันปรึกษาหารือว่าจะตั้งต้นชีวิตที่ดีให้แก่ลูกอย่างไร

ขั้นที่ 7. บุตรแยกครอบครัวออกไป

เมื่อบุตรเจริญเติบโตขึ้น มีการทำงานทำเป็นหลักฐานแล้ว พ่อ - แม่ก็จะหาโอกาสให้บุตรได้แต่งงานตามความเหมาะสม ถ้าพ่อแม่มีฐานะดีก็จะช่วยเหลือบุตรโดยการสร้างบ้านใหม่และยกที่ดินให้เป็นต้น

ขั้นที่ 8. บ้านว่างเปล่า

เมื่อพ่อแม่จัดการแต่งงานให้บุตร และบุตรแยกย้ายออกจากบ้านเดิม ไปตั้งครอบครัวใหม่หมดแล้ว บ้านเดิมก็จะกลายเป็นบ้านว่างเปล่า เจ็บเหงา จะเหลือเพียงพ่อแม่เท่านั้น ถ้าพ่อแม่ไม่มีใครจะมีความสนใจต่อกันและกันแล้ว ความว่างในบ้านจะทำให้รู้สึกว้าเหว มากยิ่งขึ้น

ชั้นที่ 9 วิชชรา

วิชชราคือวัยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรมสมรรถภาพทางกายเสื่อมมาจนน้อยเพียงไร เมื่อปี พ.ศ.2523 ประเทศไทยมีคนที่อยู่ในวัยชรา คือมีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไปอยู่ 5% ของประชากรของประเทศ หรือประมาณ 2 ล้าน 5 แสนคน และปัจจุบันอายุเฉลี่ยของผู้ชายไทยประมาณ 57 ปี ผู้หญิงไทยประมาณ 61 ปี ทั้งชายและหญิงย่อมย่างเข้าสู่วัยชราเมื่ออายุแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการดูแลสุขภาพของแต่ละบุคคล ในทางปฏิบัติการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าสูง หมั่นออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ควบจรร่างกายเป็นระยะ ๆ หากจิตใจให้เบิกบานผ่องใส ไม่วิตกกังวล ร่างกายก็จะแข็งแรง ไม่ทรุดโทรมไค้ไค้ได้ง่าย

โดยสรุป แต่ละขั้นตอนของวัฏจักรของครอบครัวย่อมทำให้ครอบครัวอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลงเสมอ สมาชิกของครอบครัวจะต้องเผชิญกับการงานต่าง ๆ ของชีวิต บางโอกาสก็เป็นสุข บางโอกาสก็พบกับความทุกข์ มีปัญหาที่จะต้องเผชิญมากมาย แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากว่าสมาชิกในครอบครัวสามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า และมีการเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์นั้น ๆ ปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นก็จะคลี่คลายไปในทางที่ดีได้เสมอ

วิวัฒนาการของครอบครัว

ทั้ง ๆ ที่โลกไค้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างน่าอัศจรรย์แล้วไค้ก็ แต่ความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์แห่งวิวัฒนาการของครอบครัวของมนุษย์นั้น เพิ่งจะมีการค้นคว้าเปิดเผยออกมาประมาณร้อยปีเศษมานี้เอง การศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับครอบครัวของมนุษย์อย่างแท้จริง ไค้เปิดฉากขึ้นในปี ค.ศ.1861 คือนับตั้งแต่บัคโฮเฟิน (Bachofen - ค.ศ.1815 - 1887 เป็นนักนิติศาสตร์ และนักประวัติศาสตร์ชาวสวิส) ไค้พิมพ์หนังสือว่าด้วยเรื่องสิทธิทางมารดา (mother - right) ออกสู่การพิจารณาของสาธารณชน

ต่อมาถึงปี ค.ศ.1877 มอร์แกน (Lewis Henry Morgan ค.ศ.1818 ถึง 1881) ไค้เสนอผลงานสืบสวนค้นคว้าของเขาองไว้ในหนังสือเล่มสำคัญเล่มหนึ่งชื่อว่า

Ancient Society เป็นหนังสือที่แสดงผลการสืบสวนค้นคว้าในเรื่องความเจริญของมนุษย์ จากยุคคนป่าไปสู่ยุคอารยชน จนถึงยุคอารยธรรม นับเป็นหนังสือที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาประวัติมนุษยชาติในยุคก่อนประวัติศาสตร์

ท่านเมธีทางวิทยาศาสตร์สังคม ได้แบ่งวิวัฒนาการของครอบครัวออกเป็น 3 สมัยด้วยกัน คือ

1. ครอบครัวสมัยโบราณ จัดเป็นครอบครัวขยายที่มีพ่อเป็นใหญ่

(The Extended - Patriarchal Family) เป็นรูปแบบครอบครัวที่มีพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจในการควบคุมภรรยาและลูก ๆ ที่ยังไม่ได้ออกทำงาน พ่อมีอำนาจเหนือบุคคลอื่นใดในครอบครัวโดยสมบูรณ์ พ่อเป็นคนหาภรรยาให้ลูกชาย และจัดการให้ลูกสาวได้ออกทำงาน บางโอกาสพ่อก็มีสิทธิที่จะไม่ยอมรับเลี้ยงลูก ๆ โดยอาจจะยกให้คนอื่นเลี้ยงหรือบางทีก็ขายให้คนที่ต้องการไป ลูก ๆ ที่มีโอกาสแต่งงานแล้วก็มักจะแยกตัวออกไปจากบ้าน ยังคงต้องอาศัยอยู่ในอำนาจการปกครองของพ่อ ครอบครัวแบบนี้มีอยู่ทั่วไปในประเทศจีน อินเดีย และญี่ปุ่นในสมัยก่อน ปัจจุบันกลุ่มชนบางเชื้อชาติยังยอมรับและดำเนินชีวิตตามรูปแบบของครอบครัวประเภทนี้

2. ครอบครัวสมัยกลาง เป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีพ่อเป็นใหญ่

(The Small Patriarchal Family) เพราะในสมัยนี้เริ่มมีการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมกันบ้างแล้ว ความเจริญในสังคมครอบครัวเริ่มขยายตัวขึ้น ซึ่งครอบครัวแบบแรกไม่เหมาะสมกับอาชีพอุตสาหกรรม จึงต้องเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีพ่อเป็นใหญ่ สำหรับการแต่งงานของลูก ๆ พ่อ - แม่ จะเป็นผู้จัดการให้ โดยพิจารณาถึงฐานะเท่าเทียมทางเศรษฐกิจของคู่ครองเป็นสำคัญ การแต่งงานของลูกชาย - ลูกสาวผู้เป็นพ่อ - แม่ เป็นคนพิจารณาให้เอง เป็นระบบควบคุมดุจขน ซึ่งมักจะทำให้เกิดปัญหาในชีวิตสมรสภายหลังได้ หญิงสาวในสมัยนี้ไม่นิยมอยู่เป็นโสดนาน ทั้งนี้เพราะกฎหมายและประเพณีของท้องถิ่นสนับสนุนให้แต่งงานเมื่อถึงวัยอันควร ดังนั้นการเกี่ยวพาราสี การชอบพอรักใคร่ จึงเกิดขึ้นขึ้นภายหลังการแต่งงานแล้ว ซึ่งอาจจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้

ชนบทกรรมเป็นแม่ประเพณีของผู้หญิงในสมัยกลางนี้ไม่ว่าจะมีฐานะร่ำรวยหรือยากจน จะต้องทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน คือเป็นผู้จัดการเรื่องราวกิจการงานในบ้านเอาใจใส่ดูแลสมาชิก ลูกของปฏิบัติความความต้องการของพ่อ - แม่ ความรู้สึกและความต้องการของลูกอาจจะไม่ได้รับการตอบสนองจากพ่อและแม่ ครอบครัวแบบนี้มักขาดความรัก ความอบอุ่นต่อกัน ความเมื่อนำของสมาชิกภายในครอบครัวจึงเกิดขึ้นน้อย ๆ มีการทะเลาะวิวาทในครอบครัวอยู่เสมอ

3. ครอบครัวสมัยหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม นับเป็นครอบครัวที่ทันสมัย เป็นครอบครัวประชาธิปไตยแบบใหม่ (The Modern Democratic Family) ภายหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ทำให้มีการจัดระบบระเบียบครอบครัวขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ที่ขึ้นเป็นการริเริ่มสังคมครอบครัวแบบประชาธิปไตย ครอบครัวประเภทนี้มีลักษณะพิเศษดังต่อไปนี้

- 3.1 สมาชิกในครอบครัว มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง เลือกคู่ครองตามความสมัครใจโดยขึ้นอยู่กับความรัก และความสนใจที่สอดคล้องกัน
- 3.2 ถ้าใค่แต่งงานแล้ว ส่วนมากมักจะแยกครอบครัวไปตั้งเป็นครอบครัวใหม่ มีอิสระเต็มที่
- 3.3 สิทธิเสรีภาพของสามี - ภรรยา เท่าเทียมกัน
- 3.4 การตัดสินใจทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็มีการปรึกษาหารือกันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว
- 3.5 การให้สิทธิเสรีภาพของสมาชิกภายในครอบครัวจะมีมากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับวิคฤประสงคค์ของครอบครัวนั้น ๆ

บรรยากาศในครอบครัว (Home Climate)

ครอบครัวจะทำหน้าที่ใดก็เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับ "บรรยากาศ" ของการเลี้ยงดูอบรมบุตรที่แต่ละครอบครัวสร้างขึ้น ศักนคติของบิดา - มารดา ในเรื่อง วิถีครอบครัว

ความประพฤติกหรือการปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตร เหล่านี้ร่วมกันออกมาเป็นบรรยากาศของครอบครัว การเลี้ยงดูอบรมบุตรในลักษณะดังต่อไปนี้ จะเป็นผลสะท้อนที่บุตรมีทัศนคติต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสังคม

1. การเลี้ยงดูบุตรแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

เมื่อบิดา - มารดาเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ทำเลี้ยงดูครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในการตั้งเป้าหมายของครอบครัว ทั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคนปฏิบัติตาม มารดาบังคับขอร้องต่องานบ้านทุกชนิด ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตร การตัดสินใจใดๆ ของครอบครัวเป็นหน้าที่ของบิดาและมารดา บุตรไม่มีสิทธิมีส่วนออกเสียงด้วย ความต้องการของบุตรบางครั้งก็ถูกปฏิเสธเป็นเฉยเมยบิดามารดาไม่แสดงออกในเรื่องความรักใคร่ต่อบุตร บุตรไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปไกลจากบ้านจนกว่าจะพ้นวัยรุ่น ผลที่จะออกมาในการเลี้ยงดูบุตรแบบนี้ก็คือ บุตรจะขาดความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับบิดา - มารดา ขาดความอบอุ่น และการที่ท่องปฏิบัติตามคำสั่งบิดา - มารดาเป็นประจำ จะทำให้บุตรขาดความคิดริเริ่มและความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่กล้าตัดสินใจ ส่วนที่ของการเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีนี้ก็เพียงทำให้บุตร เป็นคนฮ่ารวมคนใดก็ ไม่ฝ่าฝืนระเบียบกฎเกณฑ์อ่อนน้อม เคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่

2. การเลี้ยงดูบุตรแบบความใจพรวน (Laissez - Faire)

ด้วยวิธีนี้ทั้งบิดา - มารดาจะโฉบไปตามวิถีทางที่ตนเองชอบไม่ไ้สนใจซึ่งกันและกันเท่าที่ควร บิดามารดามักจะคิดว่า "ทองคำอยู่ที่ไหนมันก็เป็นทองคำอยู่วันยังค่ำ" ฉะนั้นเด็กนั้นเด็กจะคิดหรือชั่วมันก็เป็นไปเอง บิดามารดาจึงปล่อยปละละเลยไม่ป็นที่ยืนร้ายต่อการอบรมสั่งสอนบุตร ถึงแม้ว่าบุตรจะมีปัญหา และไม่สามารถจะแก้ปัญหาได้เอง บิดา มารดาก็ไม่ช่วยให้รู้ว่าอะไรที่อะไรชั่ว อะไรผิด อะไรถูก บางครอบครัวที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจมักจะลงโทษเด็กอย่างรุนแรงปราศจากเหตุผล ไข่เด็กเป็นที่รองรับอารมณ์ร้ายของตนเอง เมื่อเด็กเติบโตขึ้นเป็นเด็กขาดความรักความอบอุ่น มองไม่เห็นความผิดของตนเอง มักจะมองโลกในแง่ร้ายเสมอ ไม่ไว้วางใจผู้อื่น คิดอยู่เสมอว่าความยุติธรรมไม่มี

3. การเลี้ยงดูบุตรแบบเสรีประชาธิปไตย (Democratic)

การเลี้ยงดูบุตรแบบวิธีนี้ บิดา - มารดา มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูบุตรร่วมกัน การตัดสินใจใด ๆ มักเกิดจากความคิดเห็นตกลงใจของสมาชิกหลาย ๆ คนในครอบครัว โดยยึดถือความรู้สึกของส่วนรวมเป็นใหญ่ บุตรมีโอกาสได้แสดงออกและใช้ความสามารถอย่างเต็มภาคภูมิ บุตรจะเริ่มค้นเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบในภาระกิจบางอย่างของครอบครัว มีโอกาสได้ฝึกคิดการตัดสินใจ บิดาสอนความคงการพื้นฐานของบุตรโดยให้ความรัก ความเอาใจใส่ พร้อมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมทางกายเพื่อให้บุตรเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ บุตรจะมีโอกาสได้คบหาสมาคมกับเพื่อน ๆ บางครั้งบางคราว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็ยอมให้เหตุผลแก่ปัญหานั้น ๆ บุตรที่ได้รับการเลี้ยงดูโดยวิธีนี้จะเติบโตกลายเป็นบุคคลที่เหมาะสมกับการปกครองตามระบอบเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง

ปัญหาของครอบครัว

คือปัญหาของสังคมที่มีผลกระทบต่อครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากประการหนึ่ง กิจการของครอบครัวย่อมผูกพันกับการดำเนินชีวิตของคนทุกคนถึงแม้ว่าครอบครัวจะมีหลักเกณฑ์ที่ไม่แน่นอนอยู่หลายประการแต่คนในสังคมก็ได้ใช้ครอบครัวเป็นที่ยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิตมาตลอดทุกยุคสมัย สถาบันครอบครัวมีอุปสรรคในการดำเนินกิจการหลายอย่าง สิ่งแวดล้อมทางสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในบางครั้งคราว ย่อมทำให้สถาบันครอบครัวได้รับความกระทบกระเทือนสถาบันครอบครัวจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศของความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนี้ด้วยในขณะที่ครอบครัวกำลังปรับตัวอยู่นั้น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะเปลี่ยนแปลงไปด้วยไม่มากนัก้อย การเรียนรู้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นภายในครอบครัว จะทำให้ผู้เรียนรู้เข้าใจในหลักการและวิธีการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นภายในครอบครัวมีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาสังคม ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมย่อมทำให้ครอบครัวต้องปรับปรุงตนเองให้สอดคล้องกับสภาพของความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ปัญหาของสังคมคือ

ปรากฏการณ์ที่ทำให้สังคมเกิดความเคียดแค้น ส่วนจะเคียดแค้นร้ายแรงมาน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับความรู้สึกรังเกียจ ความสนใจ ความรู้ กานิยมต่าง ๆ รวมทั้งปรัชญาชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาที่เราจึงควรพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว ซึ่งอาจแบ่งเป็นหัวข้อสำคัญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การเพิ่มของประชากรในอัตราสูง

นักประชากรศาสตร์ได้ชี้แจงว่า เมื่อปี พ.ศ.2513 ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีประชากรรวมกันถึง 3,600 ล้านคน และในปี พ.ศ.2519 มีประมาณ 4,000 ล้านคน ถ้าปล่อยให้ประชากรของโลกเพิ่มในระดับนี้เรื่อย ๆ ไปแล้ว ในปี พ.ศ.2543 ประชากรของโลกจะมีจำนวนประมาณ 6,000 พันล้านคนเศษ บางท่านให้ข้อคิดว่า ประชากรของโลกจะเพิ่มขึ้นวันละประมาณ 2 แสนคน หรือชั่วโมงละประมาณ 8 พันคนเศษ การเพิ่มของประชากรอย่างมากจะทำให้เกิดปัญหามากมาย อาทิเช่น ไม่มีที่ดินสำหรับอยู่อาศัย ไม่มีที่ดินสำหรับทำมาหากิน ความอโคจรยากแค้นก็จะตามมา ปัญหาการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วนี้ บรรดาประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกได้พยายามศึกษาค้นวิธีการรณรงค์ที่จะลดอัตราการเพิ่มของประชากรให้ลดค่าลง

สำหรับประเทศไทยเรา การเพิ่มของประชากรก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน มีผู้คำนวณว่าประมาณปี พ.ศ.2542 ประเทศไทยจะมีพลเมืองถึง 70 ล้านคน ถ้าหากประเทศไทยไม่สามารถลดอัตราการเพิ่มได้ ปัญหาที่จะตามมาก็คือปัญหาการอโคจร ที่อยู่อาศัย การศึกษาอาชีวกรรม และอื่น ๆ อีกมากมาย ปัญหาการเพิ่มของประชากรได้เป็นที่สนใจและความเอาใจใส่ของนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ จนกระทั่งในปัจจุบันได้มีสมาคมหรือสำนักงานวางแผนครอบครัวเกิดขึ้นหลายแห่ง เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ บริการต่อประชาชน

1.2 การย้ายถิ่นเข้าเมือง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ประเทศไทยเราจะมีสมาคมหรือสำนักงานวางแผนครอบครัวเกิดขึ้นมากมายหลายแห่งก็ตาม แต่การบริการประชาชนหรือความต้องการของประชาชนที่จะพึ่งพาอาศัยสมาคมวางแผนครอบครัวยังอยู่ในวงจำกัด

ยังไม่แพร่หลายมากนัก จึงทำให้อัตราการเกิดของประชากรอยู่ในเกณฑ์สูง เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชากรในประเทศไทยจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากการสำรวจพบว่าในปี พ.ศ.2520 ประชากรในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 44 ล้านคนเศษ และจากสถิติเกี่ยวกับการทำมาหากิน ในด้านเกษตรกรรม เมื่อปี พ.ศ.2473 พบว่าประชากรของประเทศไทยมีที่ดินเพาะปลูก 1 คน ต่อเนื้อที่ 6.8 ไร่ ปี พ.ศ.2513 1 คน ต่อ 2.2 ไร่ จึงปรากฏว่าประเทศไทย มีการขาดแคลนที่ดินสำหรับการเกษตร เมื่อเกษตรกรหาที่ดินทำกินในชนบทไม่เพียงพอ เขาเหล่านั้นจึงจำเป็นต้องช่วยตัวเอง โดยการอพยพโยกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างใน เขตเมืองที่เจริญ ชาวชนบทเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาต่ำ เขาจึงต้องยึดอาชีพที่เป็น กรรมกร เมื่อชาวชนบทต่างละทิ้งถิ่นเกิดอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเป็นจำนวนมาก ปัญหา ความแออัดภายในเมืองก็เกิดขึ้น แหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ การขาดแคลนที่อยู่อาศัย สุขภาพและอนามัย การให้บริการด้านสาธารณสุข การจัดการศึกษาให้เพียงพอ อาชญากรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นปัญหาที่ความมาสุดที่จะแก้ไขให้สำเร็จลงได้ การย้ายถิ่นเกิดของชาวชนบทเข้าสู่เมือง ย่อมทำให้เกิดปัญหาในเมืองอย่างมากมาย ปัญหา ต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีผลสะท้อนมาสู่ครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนเป็นผลทำให้การอยู่ ร่วมกันแบบระบบครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ครอบครัวของคนในเมืองมักมีขนาดเล็กลง ผลสุดท้ายทำให้ครอบครัวละทิ้งหน้าที่ของครอบครัวบางอย่าง ซึ่งครอบครัวในชนบททำอยู่ เป็นประจำ แบบแผนการกินอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ถูกเพิกเฉยละเลย เปลี่ยนแปลงไปสิ้น

ปัญหาของสังคม เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้สังคมเกิดความเคียดแค้น ค่านิยม ต่าง ๆ เกี่ยวกับจารีตประเพณีเปลี่ยนแปลงไปสิ้น การทำงานของชาวชนบทร้อยละ 30 ไม่ได้ใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ตลอดปี คนส่วนมากมีเวลาว่างงานมาก หรือไม่ก็ทำงาน ในระดับต่ำ ความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลมีมาก อาชญากรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรู้ สึกนึ้กคิดในเรื่องศาสนา ศีลธรรม วัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไป ขณะนี้ปัญหาการอพยพ ของประชากร การขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมยังแก้ไข ไม่ได้ผล และเมื่อประเทศไทยเรามีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 70 ล้านคนในอีก 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2540) แล้วเราจะแก้ไขกันอย่างไร

จากการสำรวจของกองปกครองและทะเบียนกรุงเทพมหานคร ในเดือน มิถุนายน 2524 ปรากฏว่าจำนวนราษฎรทั้ง 24 เขต มีทั้งสิ้น 5,250,403 คน แบ่งเป็น ชาย 2,664,690 คน เป็นหญิง 2,585,713 คน ซึ่งมีมากกว่าจำนวนราษฎรในเดือน พฤษภาคม 2524 ถึงหนึ่งหมื่นคนเศษ เขตที่มีประชากรมากที่สุดคือเขตพระโขนง

ผลจากการสำรวจนี้แสดงให้เห็นว่า ประชาชนยังคงหลั่งไหลเข้ามา ประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นจำนวนมากทุก ๆ เดือน ปัญหาต่าง ๆ ย่อมมีขึ้น ทุก ๆ ด้าน กรุงเทพมหานครในฐานะองค์กรที่ต้องรับผิดชอบอย่างใกล้ชิดจึงต้องรับภาระหนักยิ่งขึ้นด้วย จึงต้องขอความร่วมมือจากประชาชนทุก ๆ คนให้ร่วมมือกันปฏิบัติความกฎหมาย และข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานคร เช่นพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ซึ่งกฎหมายเหล่านี้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประชาชนทุกคนควรจะได้ทราบและร่วมมือกัน จะช่วยให้กรุงเทพมหานครมีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย น่าอยู่ น่าอาศัยอีกด้วย

1.3 ความเปลี่ยนแปลงในวิถีประกอบอาชีพ

คนสมัยใหม่หันมาประกอบอาชีพในทางรับจ้างมากขึ้น คนส่วนใหญ่มักแสวงหารายได้จากการทำงานให้แก่ผู้อื่นหรือองค์กรอื่น แล้วขอค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน การประกอบอาชีพเช่นนี้ทำให้สมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับประกอบอาชีพในที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกันแม้แต่น้อย ต่างคนต่างมีอิสระในการประกอบอาชีพ การกระทำเช่นนี้ย่อมแตกต่างกับชีวิตครอบครัวแบบดั้งเดิมมาก กล่าวคือครอบครัวในสังคมดั้งเดิมนั้นมักประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งทุกคนในครอบครัวต้องช่วยกันทำ รายได้ที่เกิดขึ้นย่อมตกเป็นของครอบครัว เมื่อสมาชิกต้องการใช้เงินก็ใช้เงินจากกองกลาง การประกอบอาชีพแบบนี้ทำให้สมาชิกของครอบครัวทำทุกสิ่งทุกอย่างร่วมกันเป็นปกติ คนในสมัยปัจจุบันแม้จะอยู่ในครอบครัวเดียวกันต่างคนต่างก็มีอิสระในการประกอบอาชีพ คนในบ้านเดียวกันไม่ต้องทำอะไรร่วมกันอย่างมากมายเหมือนแต่ก่อน ความผูกพันทางจิตใจระหว่างสมาชิกในครอบครัวย่อมจะลดน้อยลง

1.4 บรรยากาศทางการเมือง

ความตื่นตัวทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อเนื่องไปยังสถาบันครอบครัว ความสนใจในทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองของเด็กวัยรุ่น ย่อมทำให้เกิดความตึงเครียดภายในครอบครัวได้ การเรียกร้องสิทธิของสตรีย่อมทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจเกิดขึ้นคงจะมีผลถึงกับทำให้ต้องแก้กฎหมายบางฉบับ หรือเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตของครอบครัวหลายประการ ไม่ว่าจะผลต่อเนื่องจะเป็นผลดีหรือร้าย สถาบันครอบครัวย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนจากกิจกรรมทางการเมืองแน่นอน

โดยสรุป ปัญหาสังคมที่พบบ่อยและกำลังเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันนี้คือ

1. การทำงานและการใช้แรงงานของชาวชนบทยังไม่เต็มที่ ชาวชนบทร้อยละ 30 ไม่ได้ใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ตลอดปี
 2. ปัญหาความแออัดยัดเยียดและแหล่งเสื่อมโทรม
 3. ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย
 4. ปัญหาเรื่องยาเสพติดให้โทษ
 5. ปัญหาเรื่องอาชญากรรม โจรผู้ร้ายชุกชุม
 6. ปัญหาความเหลื่อมล้ำของบุคคลในชาติมีมาก
 7. ความรู้สึกนึกคิดในเรื่องศาสนา - ศีลธรรม วัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไป
 8. ปัญหาการทำแท้งและโสเภณี
 9. ปัญหาเรื่องความไม่มีระเบียบวินัยในสังคม การกระทำผิดผิด การฝ่าฝืนกฎหมายของประชาชนในแต่ละวันมีจำนวนสูงมาก
 10. ปัญหาเรื่องสุขภาพจิตของคนในเมือง มีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง
- ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว ไม่โดยตรง

ก็โดยอ้อมทั้งสิ้น

2. ปัญหาคำนเศรษฐกิจ

ปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ แบ่งได้ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาคำนเกษตรกรรม

ประเทศไทยเราเป็นประเทศกสิกรรมมาตั้งแต่กึ่งค้ำบรรพ์ ประชากรประมาณ 80% ประกอบอาชีพทางค้ำเกษตรกรรม การแก้ไขปัญหาคำต่าง ๆ ในทางเกษตรกรรมก็แก้กันมาทุกยุคทุกสมัย แต่ปัญหาคำต่าง ๆ ก็ยังไม่หมดสิ้น สืบต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังมีปัญหาใหญ่ ๆ ตามมาอีก อาทิเช่น

- เกษตรกรที่ยากจนขาดเครื่องทุ่นแรง
 - ขาดแคลนปุ๋ย ปุ๋ยขาดคุณภาพ หรือปุ๋ยมีราคาแพง
 - มีอุปสรรคทางธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม สัตว์ และแมลงรุกรุม
 - มีเชื้อน มีคันคลองส่งน้ำไม่เพียงพอ
 - เกษตรกรไม่มีที่ดินเพาะปลูกเป็นของตนเอง ชาวนายากจนต้องขายที่นา หรือต้องเช่านาเขาทำ ทำให้เกิดการเอาเปรียบ
 - ขาดแคลนนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ
 - เกษตรกรถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางในเรื่องราคาสินค้า
- ฯลฯ

ปัญหาคำต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติ ยิ่งความเสียหายมาสู่ครอบครัวไทยเป็นอย่างมาก

2.2 ปัญหาคำนอุตสาหกรรม

โดยอุปนิสัยคนไทยเราไม่ใ้ชนักลงทุน เพราะมีทุนน้อย ประกอบกับไม่ค่อยมีความรู้ความชำนาญที่แท้จริง จึงเปิดโอกาสให้คนต่างชาติมาลงทุน แม้ว่าจะช่วยให้คนไทยบางกลุ่มบางพวกมีงานทำก็ตาม แต่คนต่างชาติมักจะเอาเปรียบค่าแรงงาน

รายได้ต่ำกว่าค่าครองชีพ ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นพิษที่เกิดจากโรงงาน เป็นผลทำให้ประชาชนที่อยู่ในละแวกนั้นเกิดความเดือดร้อน

2.3 ปัญหาค่านพาณิชยกรรม

ฉลิตภัณฑ์ในประเทศไทยขายไม่ค่อยออก อาจจะเป็นเพราะคุณภาพต่ำ หรือเป็นเพราะค่านิยมของคนไทยที่ยังนิยมสินค้าจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการหลอกลวงเกี่ยวกับการซื้อขาย การชกคุดการค้า สินค้าค้าง ๆ ขึ้นราคาเนื่องจากน้ำมัน

2.4 ปัญหาของรัฐบาล

รัฐบาลมีรายได้จากการเก็บภาษีอากรมาพัฒนาประเทศ เมื่อคนส่วนใหญ่ยากจนก็ไม่มีเงินจะเสียภาษี คนร่ำรวยพยายามจะหลีกเลี่ยงภาษี การเก็บภาษีเก็บได้ไม่ถึง รัฐบาลจึงจำเป็นต้องกู้ยืมเงินตราจากต่างประเทศมาพัฒนาประเทศ

3. ปัญหาการเมือง

การเมืองคือการดำเนินกิจการของบ้านเมืองให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ใ้บ้านเมืองสงบเรียบร้อย การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ๆ ทำให้การบริหารงานหยุดชะงัก ประชาชนเกิดการปั่นป่วน เพราะไม่แน่ใจว่ารัฐบาลจะมุ่งบริหารประเทศไปในลักษณะใด ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475 จนถึงปี พ.ศ.2520 รวมเวลา 45 ปี ปรากฏว่ามีรัฐบาลถึง 35 รัฐบาล มีหัวหน้ารัฐบาลรวม 14 คน 14 ตุลาคม 2516 เป็นวันสำคัญวันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหัวหน้ารัฐบาล รัฐบาลชั่วคราวที่ตั้งขึ้นมาใหม่บริหารประเทศด้วยความลำบาก กลุ่มชนต่าง ๆ ที่ถูกกดขี่ไม่ได้รับความเป็นธรรมต่างก็รวมตัวเพื่อเรียกร้องหาความเป็นธรรม ปัญหาหลาย ๆ อย่างเป็นปัญหาเรื้อรังมาจากรัฐบาลชุดก่อน ๆ รัฐบาลชุดใหม่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันหวังที่ จึงทำให้เกิดความวุ่นวายชั่วระยะหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ถ้าเราได้รัฐบาลที่มุ่งบริหารประเทศด้วยความสุจริต ไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนตน เป็นสำคัญ ประชาชนทุกคนเคารพกฎหมาย เชื่อว่าเหตุการณ์ที่ยุ่งเหยิงคงจะกลับกลายเป็นทางที่ดีในที่สุด

4. ปัญหาการเรียนการสอน

ปัญหาการเรียนการสอนนับเป็นปัญหาสำคัญของชาติ รัฐต้องรับผิดชอบในการจัดบริการการศึกษา มุ่งหวังให้ทุกคนในชาติได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดผลคือหยุดยั้งเวลา แต่เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรสูง ประชากรในวัยเด็กมีจำนวนสูงมาก และรัฐก็มีภารกิจในเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น เรื่องการป้องกันประเทศ งบประมาณที่ให้แก่การศึกษาจึงไม่ค่อยจะเพียงพอ ประเทศญี่ปุ่นเจริญก้าวหน้าไปไกลมากก็เพราะการศึกษาของญี่ปุ่นดีมาก ทดเมืองของญี่ปุ่นจนชั้น ม.ศ.5 และสูงกว่านั้นมีถึง 95% ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาแล้วมีเพียง 85% เท่านั้น ส่วนคนจบ ม.ศ.5 แล้วเรียนต่อวิชาชีพอีก 2 ปี ของญี่ปุ่นมีเกินครึ่งประเทศ แม้สหรัฐอเมริกาจะมีคนจบปริญญาตรีและสูงกว่า มากกว่าญี่ปุ่นก็ตาม อเมริกาก็ยังเสียเปรียบบุคลากรค่าญี่ปุ่นหลายพันล้านดอลลาร์ ทั้งนี้เพราะคนระดับกลางที่มีความรู้ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วเรียนวิชาชีพอีก 2 ปี ญี่ปุ่นมีเกินกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นมากที่สุด

5. ปัญหาสาธารณสุข

ปัญหาสาธารณสุขอาจจะรู้ได้จากจำนวนแพทย์ต่อจำนวนประชากร ในปี พ.ศ.2512 ในกรุงเทพมหานครมีแพทย์ 1 คน ต่อคนไข้ 1,000 คน ตามมาตรฐานของสากลก็จริง แต่ในเขตอำเภอเมืองทั่ว ๆ ไป มีแพทย์ 1 คน ต่อคนไข้ 30,000 คน และในเขตชนบทหรือนอกเมืองนั้นมีแพทย์ 1 คน ต่อประชากร 110,000 คน จากการประชุมพิจารณาปัญหาการผลิคนุ้คนากรด้านสาธารณสุขสรุปได้ว่า ขณะนี้ประเทศไทยขาดแคลนแพทย์และเจ้าหน้าที่พยาบาลมากที่สุด ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาภัยกับสถานบริการสาธารณสุขที่มีอยู่เดิม และสถานบริการสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้นในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) ผู้อำนวยการกองแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข (น.พ.คำรง บุญยสิน) เปิดเผยว่าความต้องการเจ้าหน้าที่พยาบาลแบ่งออกเป็นสองระดับ คือ

ก. พยายามระคับทัน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ต้องการปีละ 2,500 คน แต่สามารถผลิตได้ปีละประมาณ 1,000 คนเท่านั้น นับว่าผลิตได้น้อยกว่าความต้องการมาก

ข. พยายามระคับวิชาชีพ ในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ต้องการปีละ 2,000 คน แต่ปัจจุบันผลิตได้ประมาณปีละ 1,500 คน ดังนั้นจะต้องร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พยายามหาหนทางผลิตพยายามทั้งสองระคับเพิ่มขึ้นให้ไคตามเป้าหมายเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฉบับที่ 5

สำหรับประเทศไทยเรา แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ไคจัดชั้นประถมและมัธยมเป็นสายเขียวตลอด 12 ปีคือชั้นประถม 6 ปี ชั้นมัธยมต้น 3 ปี และชั้นมัธยมปลาย 3 ปี ทุกชั้นตอนมักจะสอนสอศแทรกวิชาชีพให้หมด ถ้ารัฐบาลให้เงินสนับสนุนอย่างจริงจัง ถ้าใครจบชั้นตอนใดหรือออกก่อนกำหนด จะทำงานหาเลี้ยงชีพทันที โดยรัฐบาลสนับสนุนส่งเสริมวิชาชีพอย่างจริงจัง คล้าย ๆ กับการศึกษาแบบญี่ปุ่นก็อาจจะทำให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าไปไค

ปัญหาทางคานการศึกษาอื่น ๆ ที่สำคัญ ๆ แยกไคดังนี้

1. อัตราส่วนจำนวนครูกับนักเรียนไม่สมคูลย์กัน
2. ความนิยมออกไปเรียนต่อต่างประเทศ เป็นการทำให้สิ้นเปลืองเงินตราต่างประเทศ
3. ครูส่วนใหญ่ยังขาดคุณภาพ ครูที่มีวุฒิจำนวนไม่เพียงพอ
4. นำใจครูหรือเจตนาที่ประสงค์จะอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เจริญงอกงามในทุก ๆ ทางนั้นมีน้อยลงไป เพราะครูต้องคั้นร่นชวนชววยเพื่อการอยู่รอดในชีวิตประจำวัน จนไม่อาจสละเวลาให้แก่งานอาชีพไคเพียงพอ
5. โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ไคมาตรฐาน อาคารเรียนส่วนใหญ่สร้างขึ้นมาโดยไม่ไคคำนึงถึงความสะดวกของกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้วิธีการเรียนการสอนไม่บรรลุผลสำเร็จ

6. คำราเรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอนยังมีจำกัด
7. ความเอาใจใส่ของผู้ปกครองในการเรียนของเด็กนับเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติจริงผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังเอาใจใส่ไม่เต็มที่
8. ปัญหาโรงเรียนที่มีครูคนเดียว และมีครูไม่ครบชั้นเรียน ยังมีอยู่อีกมาก พบว่าเมื่อปี พ.ศ.2520 มีนักเรียนในโรงเรียนที่มีครูคนเดียวประมาณ 26,000 คน และปี พ.ศ.2521 โรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นเรียนมีถึง 7,700 แห่ง สาเหตุเพราะโรงเรียนตั้งอยู่ไกลเมือง ในถิ่นทุรกันดาร ในเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้าย
9. ปัญหาการสูญเปล่าทางการศึกษา เมื่อปี พ.ศ.2523 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่าอัตราการสอบตกของเด็กในระดับประถมศึกษาทั่วประเทศปีละประมาณ 700,000 คน หรือประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ในระดับนี้ถ้ามีเด็กที่ตกซ้ำชั้นด้วยสาเหตุอื่น ๆ แล้ว จะมีประมาณ 1 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 15 ของจำนวนนักเรียนระดับนี้
10. การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรบ่อย ๆ ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในระบบการศึกษา ซึ่งจะมีผลทำให้การเรียนการสอน การผลิตตำราเรียน ผลิตวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน เป็นไปไม่เต็มที่

สำหรับบุคลากรทางการศึกษานั้น ยังขาดแคลนปีละประมาณ 300 คน ปัญหาสำคัญที่เกิดการขาดแคลนแพทย์ก็คือ การกระจายของแพทย์ยังเป็นไปไม่เหมาะสม ยังไม่มีแพทย์กระจายออกไปในพื้นที่ที่ขาดแคลนอย่างแท้จริง ดังนั้นในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 นอกจากจะหาวิธีเพิ่มการผลิตแพทย์แล้ว ยังจะต้องเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเพื่อให้แพทย์กระจายออกไปสู่ชนบทที่ขาดแคลนอย่างแท้จริง ซึ่งวิธีนี้ได้เริ่มดำเนินการมาแล้วคือ การคัดเลือกนักศึกษาเข้ามาเรียนแพทย์ตามโครงการแพทย์ชนบท ในขณะที่เดียวกันก็จะจัดสวัสดิการให้แก่แพทย์ที่ไปอยู่ชนบทมากขึ้นเพื่อเป็นแรงจูงใจ

สถิติจำนวนแพทย์ทั่วประเทศไทย ปี พ.ศ.2524 มีประมาณ 7,200 คน ในจำนวนนี้เป็นแพทย์อยู่ในกรุงเทพมหานครประมาณ 4,000 คน อยู่ในส่วนภูมิภาค

ประมาณ 3,200 คน คิดเป็นอัตราส่วนแพทย์ในกรุงเทพมหานครต่อประชากรจำนวน 1 ต่อ 1,250 คน ส่วนในภูมิภาคคิดเป็นอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร 1 ต่อ 13,000 คน ในจำนวนแพทย์ทั้งหมดทั่วประเทศประมาณว่ามีแพทย์อยู่ต่างประเทศและกำลังศึกษาอยู่ในต่างประเทศประมาณ 1,500 คน

ถ้าจะให้ให้มีจำนวนแพทย์ต่อประชากรได้มาตรฐานสากล ประเทศไทยจะต้องผลิตแพทย์ปีละประมาณ 3,200 คน แต่ความจริงประเทศไทยผลิตแพทย์ได้เพียงปีละประมาณ 300 - 400 คน เท่านั้น

แม้กระทรวงสาธารณสุขจะมีการควบคุมอาหารและยา แต่ก็ไม่มีกำลังคนพอที่จะรักษากฎหมายในเรื่องเหล่านี้ได้ จึงปรากฏว่าประชาชนชาวไทยต้องบริโภคอาหารที่เป็นพิษต่อร่างกายอยู่เสมอ เช่น การใช้ผงขบแรกซ์ในผงชูรส การใช้สีย้อมผ้าในอาหาร เป็นต้น

และเนื่องจากความไม่รู้ของประชาชนส่วนใหญ่ และการดำเนินการควบคุมไม่รัดกุมเข้มแข็งพอ จึงทำให้ประชาชนเป็นจำนวนไม่น้อยเมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็หาการรักษาด้วยตนเอง โดยการหาซื้อยาตามความสมัครใจ หรืออาจจะขอคำแนะนำจากคนขายยา (หมอค์) หรือหมอกกลางบ้าน ซึ่งไม่มีความรู้เกี่ยวกับโรคร้ายไข้เจ็บอย่างจริงจัง ยาวางชนิดที่เป็นอันตรายก็หาซื้อกันได้ง่ายโดยไม่ต้องมีใบสั่งแพทย์ ทางกระทรวงสาธารณสุขจำเป็นต้องรีบรณรงค์หาทางแก้ไขให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างรวดเร็วที่สุด

6. ปัญหาของว่างระหว่างความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ วัฒนธรรม

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มนุษย์นำมาใช้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นนั้น สิ่งเหล่านั้นจะไร้คุณค่าปราศจากอันตรายก็ต่อเมื่อผู้ใช้มีความรู้ และใช้เป็น ฉะนั้นอันตรายจากสิ่งเหล่านั้นก็จะกลับมาหาตัว ตัวอย่างเช่น ยาฆ่าแมลงชนิดต่าง ๆ บางโอกาสกลายเป็นยาฆ่ามนุษย์ ดុងปลาสดที่กำลังเป็นที่นิยมใช้อยู่ทุกวันนี้ ถ้าคนใช้ขาดวัฒนธรรม เมื่อใช้แล้วก็โยนทิ้งลงคู ลงคลอง ลงท่อระบายน้ำ ทำให้น้ำไม่ไหล ทิ้งบนถนน

พันทาง ทำให้เกิดความสกรปรก เจอะเพอะ ซากความเป็นระเบียบ หมดความสวยงาม
เครื่องกระจายเสียงที่ส่งเสียงรบกวนชาวบ้าน เสียงแตรรถยนต์ที่มีเสียงประหลาด ๆ
ทำควมรำคาญให้กับผู้อยู่อาศัยอยู่เสมอ

ปัญหาและความต้องการของชีวิตและสังคมไทย

ปัญหาและสภาพของสังคมไทยที่รวบรวมมาในส่วนนี้ส่วนใหญ่ได้มาจากเอกสารการ
วิจัย หรือข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในสาขาต่าง ๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจ
การเมือง การสาธารณสุข ฯลฯ เพื่อความสะดวกจึงขอแบ่งปัญหาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

1. ประเทศชาติมุ่งพัฒนาประเทศไปทางค้าวัตถุมมากกว่าจิตใจ กล่าวคือ
หลักเศรษฐศาสตร์ของตะวันตก มุ่งให้มนุษย์อยู่ดีกินดี ดังนั้นการพัฒนาประเทศจึงเน้น
ในทางทำให้มนุษย์บริโภคมากที่สุด แต่ถาเรามุ่งพัฒนาประเทศโดยถือหลักบริโภคให้น้อยที่สุด
ปัญหาสภาพแวดล้อมจะมีไม่มาก
2. เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้อันยังชีพได้ ไม่สามารถส่งบุตรหลานไป
เรียนสูง ๆ เพื่อจะได้ก้าวหน้าวิชาความรู้มาพัฒนาไร่นาของตน ส่วนเกษตรกรที่มีรายได้อีกสูง
ก็พยายามส่งเสริมบุตรหลานให้ถึงงานที่เรียกหน้าชูตาทำ มีโช้หวังเพื่อจะถนบมาพัฒนาทำงาน
ในไร่นา
3. เกษตรกรยังไม่มีความรู้ความชำนาญที่จะใช้เทคนิค เครื่องมือ เครื่อง-
จักรกล มาใช้เพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรม
4. เกษตรกรยังไม่เข้าใจวิธีการตั้งสหกรณ์ เพื่อซื้อและขายผลผลิตของตน
การจัดการไร่นา รวมทั้งการจับจ่ายใช้สอยให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าเงิน
5. ทรัพยากรในทะเลกำลังประสบปัญหาผลผลิตลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะ
แหล่งเพาะพันธุ์ปลาซึ่งมีอยู่โดยธรรมชาติถูกทำลาย เนื่องจากของเสียจากโรงงาน
อุตสาหกรรม และป่าชายเลนถูกทำลาย การใช้วัตุระเบิดทำให้ปลาสูญพันธุ์

6. การประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมยังเป็นส่วนน้อยของมวลรวมผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ กำลังคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย (ร้อยละ 70 - 80) ยังประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานทอผ้า โรงงานทอกระดาษ อาา ค่องอาศัยเงินทุนและแรงงานฝีมือจากต่างประเทศ

7. การกระจายรายได้บุคคลในฐานะแตกต่างกัน และระหว่างบุคคลในจังหวัดพระนครกับแห่งอื่น ๆ ของประเทศก็ยังเป็นปัญหาอยู่ มีความแตกต่างกันระหว่างรายได้คนข้างล่างของเกษตรกร กับรายได้คนข้างสูงของพ่อค้า นักธุรกิจ และรายได้ของบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนก็ยังมีฐานะแตกต่างกันอยู่มาก

8. ปริมาณการผลิตและการส่งออกได้เพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้า ส่วนสินค้าเข้าได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แนวโน้มของการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยอยู่ในสภาวะชากอญ เพราะความจำเป็นในการใช้เครื่องจักรกล

ปัญหาทางด้านการเมืองและการปกครอง

1. ประชาชนชาวไทยส่วนมากยังไม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตยดีพอ ยังใช้เสรีภาพในทางผิด ๆ

2. การทำงานของข้าราชการยังมีระบบเจ้าขุนมูลนายสมัยเก่า ๆ หลงเหลืออยู่ ทำให้งานราชการดำเนินไปไม่คี่เท่าที่ควร

3. การรับสมัครเข้ารับราชการยังไม่ค่อยจะยุติธรรม ยังมีการใช้อิทธิพลหรือวิธีการอื่นใดเพื่อช่วยเหลือผู้สมัคร ทำให้งานราชการไม่คี่คนคี่มีความรู้อย่างแท้จริงมาทำงาน

4. การกระทันหันต่างประเทศของรัฐบาลไทย เป็นผลให้รัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางที่ไม่คี่งาม

5. การดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีผลสะท้อนกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการทหาร อย่างหลีกเลี่ยงไม่คี่ได้

ปัญหาทางด้านการเกษตรกรรม

1. พื้นฐานของเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาค่ำ การใช้เทคนิคใหม่ ๆ ของเหมาะสมกับสติปัญญา
2. เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ มีราคาสูง เกษตรกรผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถจะซื้อมาใช้ได้
3. ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรกรรมสูง เพราะต้องเสียค่าขนส่ง ค่าแรงงาน ค่านายหน้า และค่าภาษี
4. ต้นทุนการหาค่ากลางสูง เพราะต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางเป็นส่วนใหญ่ พวกเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องการตลาด จึงเสียเปรียบพวกพ่อค้าคนกลาง
5. พวกชาวไร่ชาวนาต่างละทิ้งที่ดินทำกิน เนื่องจากเห็นว่าการทำไร่นาน่าเป็นอาชีพที่ลำบาก จึงหันเข้ามารับจ้างทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าห่วงใย เพราะประเทศไทยมีอาชีพหลักทางการเกษตรกรรม
6. การเกษตรของชาวเขา พวกชาวเขายังขาดความรู้ในการอนุรักษ์ดิน เป็นเหตุให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ป่าไม้ถูกทำลายปีละจำนวนมาก
7. การกีดกันซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร ทำให้ราคาที่ดินสูง ไม่มีใครกล้าลงทุน เพราะเสียค่าใช้จ่ายสูง
8. ประเทศไทยมีแรงงานทางการเกษตรประมาณ 80% แต่ยังคงขาดแรงงานทางเทคนิค และแรงงานฝีมือ
9. ผลผลิตของชาวนายังมีประสิทธิภาพต่ำ เนื่องจากยังมีวิธีผลิตที่ล้าสมัย เนื้อที่พำนาทำกินของแต่ละครอบครัวมีน้อย ไม่เหมาะแก่การใช้เครื่องจักรกล และมีการใช้แรงงานไม่เต็มที่
10. การเกษตรของไทยต้องพึ่งธรรมชาติอยู่เสมอ จึงทำให้เกิดปัญหาในด้านการผลิต

ปัญหาทางโภชนาการ

1. หญิงมีครรภ์ในชนบทมีประทุพโภชนาการไม่พอเพียง ไม่ถูกตัก ทำให้เกิดโรคขาดอาหารแก่เด็ก
2. ประเทศไทยยังขาดแคลนแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่น ๆ เนื่องจากแพทย์และพยาบาลไม่ต้องการออกไปทำงานตามต่างจังหวัด
3. ครอบครัวในชนบทส่วนมากยังคงใช้น้ำคลอง น้ำบ่อ ฉ่ำน้ำเหล่านั้นไม่สะอาดก็เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การสุขาภิบาลในชนบทยังไม่ดีพอ
4. การวางแผนครอบครัวยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เป็นที่นิยมแพร่หลายเฉพาะในหมู่บุคคลที่มีฐานะทางการศึกษาดีเท่านั้น ผู้ที่ยากจน ขาดการศึกษา ยังคงมีบุตรมาก
5. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเพศอย่างไม่ถูกต้องของคนส่วนใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม ทำให้เกิดผลเสียทางด้านสุขภาพจิต และในคุณค่าของชีวิต
6. ความก้าวหน้าเกี่ยวกับการปรับปรุงทางด้านโภชนาการได้เป็นไปในลักษณะค่อนข้างช้า และการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
7. เด็กในชุมชนที่เป็นแหล่งเสื่อมโทรมในเมืองใหญ่ ๆ มีปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย เช่น การขาดอาหาร และปัญหาในด้านการศึกษาความอบอุ่นทางจิตใจ
8. การจัดการระบายน้ำโดยทั่วไปของเทศบาลยังไม่ดีพอ ก่อให้เกิดน้ำท่วมเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่ายอีกด้วย

สรุปปัญหา

ปัญหาแต่ละปัญหาที่กล่าวข้างต้น ล้วนแต่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน แม้ปัญหาประชากรที่เพิ่มอย่างรวดเร็วจะไม่ใช่ว่ารากฐานของปัญหาทั้งหมดที่มีอยู่

แต่ก็ไม่มีใครโต้แย้งได้ การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วทำให้บริการที่ได้รับไม่เพียงพอ คนจำนวนไม่น้อยได้อาหารไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย ได้รับการศึกษาต่ำ ทำให้ไร้แรงงานอย่างเต็มที่ไม่ได้ มาตรฐานการครองชีพต่ำ คนส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ละเลยคือธรรมเนียมดั้งเดิม ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมนานา-ประการ

แนวทางแก้ไขปัญหา

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัญหาที่มีอาจแก้ไขได้ด้วยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือ กลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง คนทุกคน ทุกกลุ่ม และทุกระดับชั้น ต้องช่วยกันแก้ไข ทางรัฐบาล ซึ่งมีทั้งเงินและอำนาจในการปกครอง จะต้องมีบทบาทในการแก้ไขปัญหเหล่านี้โดยควน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มองดูยุ่งยากซับซ้อนแต่ในที่สุด ๆ เรื่อง คนก็มีส่วนสร้างปัญหา ฉะนั้น ถ้าเริ่มต้นแก้ที่คนให้มีความรับผิดชอบในตนเองส่วนรวมแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ก็อาจจะคลี่คลาย ไปในทางที่ดีได้.

ความต้องการของสังคมไทยในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บางครั้ง ไม่ทราบว่า จะเห็นแต่ไปในทิศทางใด คนในสังคมเองก็อาจจะยังไม่รู้ว่าการเปลี่ยนแปลง ของสังคมไทยจะออกมาในรูปใด ยิ่งนับวันสังคมยิ่งเปลี่ยนแปลงมากขึ้น คนที่อยู่ในสังคม โดยส่วนรวมก็ย่อมมีความต้องการต่าง ๆ กันเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าใน สภาพสังคมไทยปัจจุบันอะไรคือความต้องการที่แท้จริงของสังคมโดยส่วนรวม ความต้องการ เหล่านี้อาจจะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารประเทศในอนาคตหาวิธีการที่จะปรับปรุงและสนองตอบ ต่อสังคมดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้ทางศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์จึงได้ทำการศึกษาถึงความต้องการ ของสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อจะได้ทราบว่าความต้องการอะไรบ้างอยู่ในข่ายที่ควรจะได้มี การสนองตอบอย่างรวดเร็วให้กับประชาชน

จากการสำรวจความคิดเห็นของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โคนิสิตชั้น ปี่ที่ 3 แผนกวิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ และศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ จาก

การสุ่มตัวอย่างของนิสิตจำนวน 280 คน ในสาขาต่าง ๆ ปรากฏผลการจัดอันดับความ
ต้องการของสังคมไทย โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนผู้รับการสัมภาษณ์แสดงความ
คิดเห็นว่า เป็นความต้องการของสังคมไทยมากที่สุด มีดังต่อไปนี้

อันดับ ที่	ความต้องการของสังคมไทย	จำนวนร้อยละ ที่ความต้องการมากที่สุด
1	ความต้องการแพทย์และอนามัยในชนบท	87.5
2	การบริการประชาชนของโรงพยาบาลให้รวดเร็วยิ่งขึ้น	83.9
3	ความต้องการให้กระจายการศึกษาอย่างทั่วถึง	82.8
4	ความต้องการเห็นการปราบปรามทุจริตในวงราชการ อย่างแท้จริง	82.8
5	ความต้องการที่จะให้มีการศึกษาในชนบทเพิ่มมากขึ้น	81.0
6	ความต้องการยกระดับการศึกษาของประชากรทั่วประเทศ	78.2
7	ความต้องการส่งเสริมการเกษตรให้เกษตรกรศึกษาวิธีการ ผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	75.0
a	ความต้องการเปลี่ยนนิสัยคนไทยให้เป็นคนประหยัด ซ้าย และมีความกระตือรือร้น	73.9
9	ความต้องการให้ข้าราชการที่ทำงานเข้าถึงประชาชน	73.5
10	ความต้องการให้กระจายความเจริญออกไปสู่ชนบท	73.2
11	ความต้องการให้ทุกคนตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ	73.2
12	ความต้องการความสามัคคีของคนในชาติ	73.2
13	ความต้องการที่จะรวมคนไทยทั้งชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	72.8
14	ความต้องการขจัดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ	71.8
15	ความต้องการให้ตำรวจเป็นตำรวจของประชาชนโดยแท้จริง	70.3

อันดับ ที่	ความต้องการของสังคมไทย	จำนวนร้อยละ ที่ต้องการมากที่สุด
16	ความต้องการแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนในแถบชนบท	70.3
17	ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในสังคม	68.5
18	ความต้องการที่จะให้ประชาชนทุกคนมีงานทำ	68.5
19	ความต้องการซึ่จักความเป็นที่น่ใจและความซึ่่งเพื่อของคนไทย	67.1
20	ความต้องการให้มีเสถียรภาพของการปกครอง	66.4
21	ความต้องการที่จะแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นพิษ	63.5
22	ความต้องการรัฐบาลที่เข้มแข็ง	61.4
23	ความต้องการที่จะให้ประชาชนตามชนบทเลิกมองข้าราชการว่าเป็น "นาย"	59.6
24	ความต้องการในด้านการบริการของรถเมือให้ดีขึ้น	56.7
25	ความต้องการที่จะมีการซึ่จักความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม	55.0
26	ความต้องการที่จะให้ประชาชนเห็นความสำคัญของยู่แทนราษฎรมากขึ้น	54.6
27	ความต้องการให้มีการกระจายรายไค้อย่างทั่วถึง	54.2
28	ความต้องการที่จะให้คนไทยนิยมใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศไทย	51.7
29	ความต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง	45.7
30	ความต้องการให้เยาวชนไทยเห็นความสำคัญของศาสนาเพิ่มขึ้น	38.2

การศึกษาแบบแผนและพฤติกรรมของหญิงไทยชนบท

ปัจจุบันหญิงไทยมีบทบาทในสังคมเพิ่มมากขึ้น มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินการต่าง ๆ มากขึ้นกว่าเดิม ไม่ว่าจะเป็นในด้านการศึกษา การเมือง การปกครอง หรือทางด้านกฎหมาย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้ว อาจจะมีปัญหาที่นักรู้เกี่ยวกับบทบาทของหญิงไทยชนบทอีกมาก การศึกษาเรื่องแบบแผนและพฤติกรรมการทำงาน และเลี้ยงบุตรของหญิงไทยชนบท จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจะอำนวยความสะดวกให้แก่หน่วยปฏิบัติงานได้มาก เช่น หากทราบว่าหญิงไทยชนบทใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในทางบ้านเรือนแล้ว อาจช่วยให้งานการศึกษาผู้ใหญ่ได้สามารถจัดโครงการเพื่อสนองความต้องการให้ถูกต้องยิ่งขึ้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์จากการศึกษาเรื่องนี้ต่อการวางแผนการปรับปรุงและส่งเสริมด้านการศึกษาในโรงเรียน การศึกษาระดับประถมศึกษา การศึกษาอเนกวิชา และด้านอื่น ๆ จึงได้มอบให้กองวิจัยทางการศึกษา ดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับแบบแผนและพฤติกรรมของหญิงไทยชนบท จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ทำการวิจัยได้ให้คำจำกัดความของหญิงไทยชนบทไว้ว่า

หญิงไทยชนบท หมายถึงหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป มีสัญชาติไทย ทำการสมรสแล้ว อาศัยหรือตั้งบ้านเรือนอยู่ในชนบท (นอกเขตสุขาภิบาล) ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์

สรุปผลการวิเคราะห์และข้อคิดเห็น

การศึกษาแบบแผนและพฤติกรรมของหญิงไทยชนบททั่วประเทศ กรมวิชาการได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิฟอร์ด เพื่อดำเนินงานครั้งนี้ เมื่อเดือนกันยายน 2519 การวิจัยมุ่งที่จะศึกษาว่าวันหนึ่ง ๆ หญิงไทยชนบทเหล่านี้ทำอะไรบ้าง ในช่วงเวลาใด มีการดูแลเอาใจใส่ลูกและครอบครัวมากน้อยเพียงใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง ผลการวิเคราะห์ช่วยให้เราทราบแบบแผนการทำงานของหญิงไทยชนบทว่ามีรูปแบบอย่างไร อบรมเลี้ยงบุตรอย่างไร ตลอดจนช่วยให้เราทราบถึงสภาพครอบครัวของเด็ก เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะประกอบการแก้ไขปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในชนบทต่อไป

ตัวอย่างประชากรครั้งนี้เป็นหญิงไทยชนบทจำนวน 1,323 คน ซึ่งมีสัญชาติไทย ทำการสมรสแล้ว และในขณะสัมภาษณ์นั้น ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตชนบทในจังหวัดต่าง ๆ จำนวน 16 จังหวัด โดยเลือกจังหวัดละ 2 อำเภอ ๆ ละ 2 - 3 หมู่บ้าน ที่มีความเป็นอยู่ และอาชีพโดยทั่วไปต่างกัน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ ใช้วิธีการสัมภาษณ์หญิงไทยชนบทที่เป็นตัวอย่างประชากร โดยมีเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล ของกองวิจัยทางการศึกษา 5 คน และบุคคลภายนอกซึ่งมีวุฒิปริญญาตรีอีก 20 คน โดยใช้ เวลาในการเก็บข้อมูลรวมทั้งสิ้น 23 วัน

เนื้อหาในการสัมภาษณ์นั้น เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวโดยทั่วไปของหญิงไทยชนบท เช่น อาชีพ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และสภาพการทำงานอาชีพ เป็นต้น และเกี่ยวกับการแบ่งเวลาการทำงานในแต่ละวัน การดูแลบุตรในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจน เจตคติ และความสนใจในการศึกษาของหญิงไทยชนบท

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลส่วนตัว

1. อายุ

หญิงไทยชนบทส่วนมากมีอายุระหว่าง 26 - 50 ปี (ร้อยละ 80.65) แต่งงานมาแล้ว 6 - 30 ปี (ร้อยละ 80.89) จะเห็นว่าในชนบทนั้นโดยมากแต่งงาน เมื่ออายุ 20 ปี แต่บางคนก็แต่งงานเมื่ออายุได้ 15 ปี เพราะจากการวิเคราะห์ที่มีผู้ที่มี อายุ 15 - 20 ปี ถึงร้อยละ 13.89 ที่แต่งงานมาแล้ว 1 - 5 ปี

สังคมไทยโดยเฉพาะในชนบทนั้น เมื่อแต่งงานแล้วส่วนมากจะอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 84.05) ช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว มีน้อยมากที่หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (ร้อยละ 2.72) และเมื่อแต่งงานแล้วเกือบครึ่งหนึ่งจะแยกครอบครัวมาอยู่เองต่างหาก (ร้อยละ 48.53) ในขณะที่เดียวกันก็รับเอาบิดามารดาไปอยู่ด้วยก็มี ลักษณะครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว บ้านใกล้เคียงส่วนมากเป็นญาติกัน มีประมาณ 1 - 5 ครอบครัว (ร้อยละ 63.34)

2. อาชีพ

อาชีพหญิงไทยชนบทส่วนใหญ่ทำการกสิกรรม (ร้อยละ 75.28) รองลงมาคือค้าขาย (ร้อยละ 6.65) และการให้บริการต่าง ๆ เช่น คัดเชื้อ คัดนม ชีบรด เป็นต้น (ร้อยละ 2.57) ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงผู้ที่ เป็นแม่บ้าน ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร ซึ่งมีร้อยละ 7.26 แต่ถ้านับตามประเภทของอาชีพที่ ทำนอกบ้านหรือในบ้านแล้ว จะพบว่า ส่วนมาก (ร้อยละ 82.46) ของหญิงไทยชนบท ประกอบอาชีพนอกบ้านมากกว่าในบ้าน ซึ่งงานนอกบ้านได้แก่ การชุกพออย การกสิกรรม การเลี้ยงสัตว์ การประมง การค้าขายที่คานอกบ้าน การบริการบางประเภท เช่น ชีบรดรับจ้าง รับราชการ รับจ้างนอกสถานที่ ลูกจ้างในบริษัท โรงงาน รัฐบาลกิจ หรือหน่วยงานของรัฐบาล

3. ระดับการศึกษา

หญิงไทยชนบททั่วประเทศมีความรู้ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.99) แต่มีบางส่วนที่ไม่ได้เรียนหนังสือเลย (ร้อยละ 12.93) ที่เหลือนี้เป็นผู้มีความรู้ระดับสูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งน้อยมาก (ร้อยละ 4.08) เปรียบเทียบกับสามีของหญิงไทยชนบทเหล่านี้แล้ว จะเห็นว่าส่วนมากมีความรู้ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 (ร้อยละ 78.46) ที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีร้อยละ 6.35 อีกร้อยละ 15.19 เป็นผู้มีความรู้สูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 4

จะเห็นว่าผู้ชายที่รับการศึกษา มีจำนวนสูงกว่าผู้หญิง ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ เช่น โอกาสทางการศึกษา ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว รวมทั้งความสนใจหรือความเอาใจใส่ต่อการศึกษามาของเขานั่น เป็นต้น

ข้อมูลทั่วไป

4. การแบ่งเวลาทำงาน

ช่วงเวลา	กิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา
5.00 - 6.00 น.	ตื่นนอน
6.00 - 7.00 น.	หุงข้าว เลี้ยงลูก และทำงานบ้านอื่น ๆ เตรียมตัวไปทำงาน
7.00 - 8.00 น.	เริ่มงานอาชีพ (สำหรับผู้ที่ทำงานอาชีพนอกบ้าน จะเป็นเวลาเดินทางออกจากบ้าน)
8.00 - 16.00 น.	ประกอบอาชีพ
16.00 - 17.00 น.	เลิกงานอาชีพ (สำหรับผู้ที่ทำงานอาชีพนอกบ้าน จะเป็นเวลาเดินทางกลับบ้าน)
17.00 - 20.00 น.	หุงข้าว เลี้ยงลูก ทำความสะอาด ตักน้ำ ฯลฯ ฟังวิทยุ/สนทนาก่อนเข้านอน
20.00 - 21.00	เข้านอน

การทำงานของหญิงไทยชนบทในแต่ละวัน ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า เป็นภาระหนักมากพอควร เพราะต้องรับผิดชอบทั้งงานบ้านและงานอาชีพ นับตั้งแต่ตื่นนอน แต่เช้าตรู่ คือ 5.00 - 6.00 น. (ร้อยละ 30.54) จากนั้นก็เริ่มปฏิบัติหน้าที่ "แม่บ้าน" หน้าที่ คือ หุงหาอาหาร ทำความสะอาดบ้าน และทำงานบ้านอื่น ๆ แล้วจึงเตรียมตัวไปทำงานอาชีพ โดยจะเริ่มประกอบอาชีพ เวลา 7.00 - 8.00 น. (ร้อยละ 56.31) สำหรับที่ทำงานอาชีพนอกบ้านจะเป็นเวลาเริ่มออกเดินทางไปทำงาน (ร้อยละ 52.31) ส่วนผู้ที่ทำงานอาชีพในบ้านไม่ต้องเดินทางไปทำงานก็จะจัดเตรียมงานอาชีพที่บ้านให้พร้อม (ร้อยละ 4.00) แล้วจึงลงมือประกอบอาชีพอย่างจริงจัง

ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบอาชีพในบ้านหรือนอกบ้านก็ตาม จะเลิกงานเวลาประมาณ 16.00 ถึง 17.00 น. (ร้อยละ 42.93) ซึ่งหมายความว่าหญิงไทยชนบทใช้เวลาในการทำงานอาชีพประมาณวันละ 8 ชั่วโมง เมื่อเลิกงานหรือกลับจากงานแล้ว ก็ต้องดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน คือ เรื่องอาหาร ความสะอาด การเรียนของลูก และอื่น ๆ อีกครั้งหนึ่ง

5. การพัฒนาการของเด็ก

เด็กมีพัฒนาการในด้านการกินอยู่ หรือการจัดการ/ช่วยเหลือตัวเองในค้ำต่าง ๆ นั้นต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมคล้ายกันหรือเหมือนกัน เช่น เรื่องการกินนมส่วนมากกินนมแม่ (ร้อยละ 83.67) จากการสอบถามของผู้สัมภาษณ์พบว่า หญิงไทยชนบทส่วนใหญ่ยังยึดถือความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า ต้องเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เอง เพราะนมกระป๋องเป็นนมวัวนมควาย ใช้เสี่ยงคนไม่ดี นอกจากทางครอบครัวจะใช้นมกระป๋องบ้างเฉพาะกรณีจำเป็น เช่น แม่ไม่มีน้ำนมให้ลูก หรือแม่ไม่อยู่บ้านไม่สามารถให้นมลูกได้ เป็นต้น แต่หญิงไทยชนบทจำนวนหนึ่ง (ร้อยละ 46.61) สังเกตเห็นว่าลูกของตนจะออกนมตอนอายุประมาณ 2 ขวบ เด็กสามารถกินข้าวเองได้โดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ป้อน ประมาณ 3 ขวบขึ้นไป (หญิงไทยชนบทร้อยละ 55.18) ค่าการซึบด้าย หญิงไทยชนบทร้อยละ 78.00 เห็นว่าเด็กสามารถเข้าส้วม ชำระล้าง ทำความสะอาดเองได้ โดยแม่ไม่ต้องช่วย ถึงแม้จะไม่ค่อยสะอาดนักก็ตาม (ตามความเห็นของแม่) ประมาณอายุ 3 ขวบขึ้นไป และในช่วงอายุ 3 ขวบขึ้นไปนี้เอง ก็เป็นขณะเดียวกับที่ลูกจะถูกแยกให้ออกมานอนเองต่างหากกับที่ ๆ หรือนอนคนเดียว ไม่นอนกับพ่อแม่อีกต่อไป (หญิงไทยชนบทร้อยละ 72.81)

6. การดูแลบุตร

ในกรณีที่ครอบครัวมีลูกตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป มักจะเกิดปัญหาเรื่องการเลี้ยงดู ซึ่งส่วนมากมักจะทำให้ลูกสาวเลี้ยงน้อง เพราะเห็นว่าลูกสาวมีความรับผิดชอบในเรื่องนี้มากกว่าลูกชาย (ร้อยละ 60.09) แต่ครอบครัวที่ให้ลูกชายเลี้ยงนั้น เพราะลูกชายเป็นที่หรือมีลูกชายอ้วน เช่น เกี่ยวกับการช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น กวากบ้าน

ดูบ้าน คึกน้ำ ฯลฯ ควรเป็นหน้าที่ของลูกสาว (ร้อยละ 51.78) เสรีภาพในการ
คบเพื่อนต่างเพศก็เช่นกัน ไม่ว่าจะลูกสาวหรือลูกชาย จะได้รับเสรีภาพเท่ากัน แต่เสรีภาพ
นั้นต้องไม่เกินขอบเขต หรือยึดแบบแผนวัฒนธรรมหรือประเพณี ซึ่งในทางปฏิบัติจริงแล้ว
พ่อแม่ควบคุมลูกของตนไม่ได้ทุกขณะ ทุกย่างก้าว เพราะตนต้องพามาหากิน หาเงินมาจุนเจือ
ครอบครัว จึงไม่สามารถดูแลเอาใจใส่ลูก ๆ ได้ตลอดเวลา จากการถามถึงความรู้สึก
หนักใจในการเลี้ยงลูกของหญิงไทยชนบทนั้น พบว่าหญิงไทยชนบทร้อยละ 39.91 หนักใจ
เรื่องเศรษฐกิจมากกว่าสภาพเศรษฐกิจของบ้านเมือง ต่างกับสมัยก่อน ๆ มาก ค่าครองชีพ
สูงขึ้น ทุกคนต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ถึงแม้จะเห็นได้จากการแสดงความ
คิดเห็นของหญิงไทยชนบทในเรื่องการเลี้ยงลูกในสมัยปัจจุบันกับสมัยก่อน โดยให้ความเห็นว่า
แตกต่างกัน โดยเฉพาะค่าเศรษฐกิจ (ร้อยละ 27.59) และ (ร้อยละ 23.28)

โดยทั่วไปแล้วแม่ทุกคนอยากให้ลูกเป็นคนดีจึงเห็นว่าวิธีการอบรมลูกที่ดีที่สุด
คือการตักเตือนสั่งสอนลูก ๆ (ร้อยละ 74.91) ถ้าลูกทำดีก็ชมเชย (ร้อยละ 22.37)
บ้างก็ให้รางวัล (ร้อยละ 21.47) เป็นการให้กำลังใจลูก

7. อุปนิสัย

ในค่านิยมหรืออุปนิสัยใจคอของทั้งหญิงไทยชนบทและสามี ร้อยละ 37.49
เป็นคนใจดี ร้อยละ 19.88 เป็นคนใจเย็น ซึ่งทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมก็เป็นได้
แต่ถึงอย่างไรก็มีการทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 57.44) ซึ่งส่วนใหญ่
เห็นว่าไม่เป็นการดีเลยที่จะทะเลาะกันต่อหน้าลูก ๆ (ร้อยละ 80.73) เพราะเป็นตัวอย่าง
ที่ไม่ดีแก่ลูก ๆ (ร้อยละ 48.88)

สังคมชนบทนั้นไม่มีสถานเริงรมย์ หรือที่พักผ่อนหย่อนใจเหมือนเมืองหลวง
หรือในตัวเมืองของบางจังหวัด จะมีแค่สถานที่เป็นธรรมชาติจริง ๆ ฉะนั้นถ้าจะมีการ
สังสรรค์ ก็จะตั้งวงสุรากัน จากการสัมภาษณ์พบว่าสามีของหญิงไทยชนบทเกือบครึ่งหนึ่ง
(ร้อยละ 47.77) ก็ดื่มสุรา และหลังจากดื่มแล้วสามีหญิงไทยชนบทร้อยละ 48.34 กลับบ้าน
นอน อีกร้อยละ 4.28 ไม่เอะอะอาละวาด

8. ความสนใจและเจตคติต่อการศึกษา

ในขณะที่ลูก ๆ ยังเรียนหนังสืออยู่นั้น ครูและผู้ปกครองต้องร่วมมือกัน จึงจะเกิดผลดีแก่เด็ก แต่สภาพความเป็นจริงแล้วแม่ไม่วางพอที่จะไปพบครูที่โรงเรียนเลย (ร้อยละ 38.25) บางคนก็ไปพบบ้างนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 36.43) ฉะนั้นจึงไม่ค่อยทราบเรื่องราวต่าง ๆ ของลูกขณะอยู่ที่โรงเรียน ส่วนตัวเด็กเองนั้นเมื่อถูกครูลงโทษ ก็มักจะปกปิด ไม่รายงานให้ทางบ้านทราบ แม้จะทราบก็ต่อเมื่อมีผู้อื่นบอก (ร้อยละ 13.79)

จากการสอบถามพบว่า เด็กส่วนมากชอบไปโรงเรียน (ร้อยละ 83.68) และในจำนวนนี้เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48.68) เรียนหนังสือระดับปานกลาง สำหรับเด็กที่ชอบไปโรงเรียนมาก (ร้อยละ 50.72) ในจำนวนนี้พบว่าประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 25.09) เรียนหนังสือดี และจากการสังเกตของแม่เห็นว่าเมื่อลูกเข้าโรงเรียนแล้วจะมีความประพฤติดีขึ้นจากก่อนเข้าโรงเรียน แต่ส่วนใหญ่พ่อแม่ก็ยังต้องบังคับหรือเคี่ยวเข็ญในเรื่องการเรียนอยู่ (ร้อยละ 53.21) ต้องคอยดูแลเรื่องการทำการบ้านของลูก ซึ่งส่วนมากครูให้ทุกวัน (ร้อยละ 50.87) เป็นที่น่าสังเกตว่าร้อยละ 25.77 ของชาวชนบทนั้นให้ลูกชายเรียนมากกว่าลูกสาว (ให้ลูกสาวเรียนร้อยละ 7.41 ให้ลูกชายเรียนร้อยละ 25.77) แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ความนิยมนั้นค่อย ๆ หายไป พ่อแม่เริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น จึงไม่ซีดคั่นโอกาสทางการศึกษาของลูก ฉะนั้นถ้ามีเงินหรือสามารถส่งเสียลูกได้ จะให้เรียนต่อทั้งลูกชายและลูกสาว (ร้อยละ 40.36) ในขณะที่เกี่ยวกับที่ว่างแบนหรือสภาพอากาศของลูกไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.53) อยากรให้ลูกของคนรับราชการ (แพทย์ ทหาร ตำรวจ ครู ฯลฯ) ทั้งนี้เพราะต้องการให้ลูกของตนเป็นเจ้าของคน ข้าราชการในความคิดของชาวชนบทจริง ๆ นั้น คือ ผู้ที่มีเกียรติ น่าเกรงขาม และที่สำคัญคือมีเงินทองจับจ่ายใช้สอยได้ตลอดเวลา มีความมั่นคง ซึ่งต่างกับอาชีพของเขาเหล่านั้น ซึ่งเงินก็ได้บ้างไม่ได้บ้าง นั่นคือ "ข้าราชการ" ในความรู้สึกนึกคิดของชาวชนบทที่ได้จากการสอบถามหญิงไทยชนบท

สำหรับโรงเรียนที่ลูกหลานเรียนอยู่ หรือเป็นโรงเรียนใกล้บ้านก็ตามที่มีกลุ่มหนึ่งไม่ต้องการให้ปรับปรุงโรงเรียนไม่ว่าในค่านิด (ร้อยละ 21.24) เพราะ

เห็นว่าคืออยู่แล้ว แต่อีกกลุ่มหนึ่งมีจำนวนมาก (ร้อยละ 62.89) ต้องการให้ปรับปรุงอีก ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องอาคารสถานที่ ต้องการให้ปรับปรุงมากที่สุด (ร้อยละ 22.75) ด้านการเรียนการสอน (ร้อยละ 13.30) เป็นอันดับรองลงมา และมีอยู่ กลุ่มหนึ่ง (ร้อยละ 2.57) ที่ต้องการให้ขยายระดับชั้นเรียนให้สูงขึ้น เพราะในห้องเรียน ของที่มีโรงเรียนเดียว และเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนแล้ว ต้องไปต่อที่โรงเรียนอื่น ซึ่งโดยมากมักอยู่ไกลหรือไปลำบาก จึงอยากให้โรงเรียนขยาย ชั้นเรียนอีก จะได้ไม่ต้องไปไกลมากนัก

หญิงไทยชนบทได้แสดงความคิดเห็นต่อการศึกษาว่า การเรียนหนังสือใน สมัยก่อนกับสมัยปัจจุบันหรือสมัยที่ตนเรียนกับสมัยที่ถูก ๆ หลาน ๆ เรียนนั้น แตกต่างกัน (ร้อยละ 93.04) โดยหญิงไทยชนบทร้อยละ 30.39 เห็นว่าสมัยก่อนดีกว่าสมัยนี้ โดย ให้เหตุผลว่า เพราะนักเรียนสมัยนี้จบประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วยังอ่านหนังสือไม่ออก ส่วนหญิงไทย ชนบทอีกร้อยละ 62.43 เห็นว่าสมัยนี้ดีกว่าสมัยก่อน และอีกร้อยละ 0.22 ของหญิงไทย ชนบทที่เหลือไม่ตอบว่าสมัยไหนดีกว่ากัน

ข้อคิดเห็น

หญิงไทยชนบทถึงแม้จะสมรสแล้ว แต่ก็ยังประกอบอาชีพเต็มเวลาเพื่อช่วยเหลือ ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้าน อันได้แก่ อาชีพกสิกรรมมากที่สุด รองลงมา เป็นพวกแม่บ้านและผู้ประกอบอาชีพค้าขาย ช่วงเวลาในการทำงานในแต่ละวัน คือระหว่าง เวลา 8.00 - 16.00 น. รวม 8 ชั่วโมง ถึงอย่างไรสถานการณ์ทางเศรษฐกิจทาง ครอบครัวชนบทส่วนมากก็ยังมีระดับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งกระทบกระเทือนความเป็นอยู่ ด้านอื่น ๆ หมด เช่น การศึกษา และการยังชีพ เป็นต้น จึงควรส่งเสริมให้ผู้หญิงรู้จักวิธีการ การชวนขายที่จะหารายได้เพิ่มขึ้น และลดรายจ่ายลง เช่น จัดฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องกระตุ้นให้ชาวบ้านสนใจเข้ารับการฝึกฝนด้วย หรือใช้วิทยุเป็นสื่อ เพราะหญิงไทย ชนบทส่วนใหญ่ชอบฟังวิทยุ ไม่ว่าจะเป็นผู้ทำงานนอกบ้านหรือทำงานในบ้านก็ตาม จึงอาจ สอดแทรกความรู้ด้านวิชาชีพ ระหว่างข่าวหรือรายการบันเทิงให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยให้ เหมาะสมกับสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตของเขาเหล่านั้น

สำหรับความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาของหญิงไทยและชายไทยนั้น ยังมีอยู่บ้าง จะเห็นได้ว่าฝ่ายสามีหญิงไทยชนบทที่ได้รับการศึกษา มีจำนวนมากกว่า และในระดับสูงกว่าหญิงไทยชนบท ถึงแม้รุ่นลูกก็เช่นกัน เขาได้รับโอกาสในการศึกษา ต่างกัน หญิงไทยชนบทให้ลูกชายเรียนมากกว่าลูกสาว แต่ถ้ามีเงินหญิงไทยชนบทจะส่งลูกเข้าเรียนหมดทั้งหญิงและชาย นั่นคือปัญหาที่เกิดจากเศรษฐกิจของครอบครัวเท่านั้น เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาอย่างยิ่งดังกล่าวแล้ว ทั้งนี้เพราะครอบครัวไม่มีเงินพอที่จะใช้จ่ายในด้านการกินอยู่ และยังต้องมาจุนเจือการศึกษาอีกนั้นเป็นไปได้อย่างมาก ครอบครัวชนบทส่วนใหญ่มีลูกมาก ฉะนั้นครอบครัวใดที่ประสบปัญหานี้จึงไม่สามารถส่งลูกเข้าเรียนหมดทุกคนได้ บางคนไม่ได้เรียนหนังสือเลย บางคนได้เรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ บางคนก็จบประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามหญิงไทยชนบทก็มักจะให้ลูกของตนเรียนจนจบประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นอย่างน้อย เพราะรัฐมีโรงเรียนประเภทให้เปล่าอยู่ แต่ถึงอย่างไร บางครอบครัวก็จำเป็นต้องให้ลูกออกจากโรงเรียนเมื่อจบประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อมาประกอบอาชีพ ช่วยเพิ่มเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ที่ถูกออกนั้นก็มักจะเป็นที่คนโต เพราะครอบครัวไม่สามารถส่งเสียให้เขาเรียนในระดับสูงขึ้นทุกคนได้ ต้องให้ออกมาทำงานหาเงินส่งน้องเรียนหนังสือต่อไป และหญิงไทยชนบทส่วนใหญ่ยังมีค่านิยมเก่าอยู่ คืออยากให้ลูกของตนเป็นเจ้าของคนขายคน แสดงว่ามีทัศนคติที่ไม่ส่งเสริมการดำเนินรอยตามตนเอง ไม่อยากให้ลูกเป็นชาวนา หรือมีอาชีพอย่างตน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการศึกษาในระบบใหม่ ที่เป็นวิชาชีพ และส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น ฉะนั้นถ้าสามารถแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจได้ ก็จะช่วยให้คนมีการศึกษามากขึ้นได้ แต่ในขณะที่เดียวกันต้องมีการปรับปรุงและส่งเสริมด้านการศึกษาด้วย เช่น ขยายชั้นเรียนในท้องถิ่นที่จำเป็น อย่างน้อยก็เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไปโรงเรียนที่อยู่ในต่างท้องถิ่นได้บ้าง ควรประชาสัมพันธ์และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา และแนวการศึกษาในระบบใหม่ เพื่อพ่อแม่จะได้ประจักษ์ถึงความจำเป็นและประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาอย่างดองแท้ยิ่งขึ้น

การเลี้ยงลูกหญิงไทยชนบทยังคงยึดถือค่านิยมดั้งเดิม คือเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มากกว่านมกระป๋อง จะใช้นมกระป๋องก็ต่อเมื่อจำเป็นเท่านั้น ซึ่งแนวทางปฏิบัตินี้สอดคล้อง

กับแนวความคิดใหม่ของการแพทย์ว่า น้ำนมแม่นั้นเป็นอาหารเลี้ยงทารกที่ดีที่สุด การช่วยตัวเองในการกินข้าว ชีบด้าย และการหลับสนอนของลูก ๆ หญิงไทยชนบทนั้น ส่วนมากช่วยตัวเองได้ตั้งแต่ 3 ขวบขึ้นไป แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว เด็กยังคงพึ่งพ่อแม่อยู่ ฉะนั้นการจัดการศึกษาระดับเด็กก่อนวัยเรียนจึงควรคำนึงถึงปัญหานี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม รัฐควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ถึงการบริการด้านต่าง ๆ ของรัฐบาล เมื่อเกิดปัญหาชาวบ้านจะได้ปรึกษาเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้ถูกต้องและตรงกับปัญหา และขณะเดียวกันรัฐเองก็ควรจัดบริการให้สอดคล้องกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น